

Pia Ala-Mutka & Merja Koskiranta

**Kodin ja koulun yhteistyön lisääminen sekä
nuorten päihteiden käyttöön puuttuminen**

Taharon-työväline koulukuraattorille

Opinnäytetyö

Kevät 2010

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi AMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä: Pia Ala-Mutka & Merja Koskiranta

Työn nimi: Kodin ja koulun yhteistyön lisääminen sekä nuorten päihteiden käyttöön puuttuminen. Taharon-työväline koulukuraattorille.
Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2010

Sivumäärä: 74

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyömme kohdistettiin yläasteikäisiin nuoriin ja koulukuraattorin työhön. Tavoitteenamme oli kehittää koulukuraattoreille uusi työmenetelmä nuorten päihteiden käytön kartoittamiseksi sekä työväline, joka tukisi koulun ja kodin yhteistyötä. Kutsumme koko työvälinettä nimellä Taharon ja se koostuu kolmesta eri osasta, jotka ovat vanhemmille suunnattu tietopaketti ja kysely yhteistyöstä, sekundaaritaso kysely nuorten päihteiden käytöstä sekä ennalta ehkäisevä päihdekysely. Taharon on paikkakuntamme murreksena, joka tarkoittaa tahtoa; ketään ei voi auttaa ilman omaa halua.

Aihettamme tukivat eri tilastot nuorten päihdekäyttäytymisestä; esimerkiksi nuorten lisääntynyt humalahakuisuus sekä päihteiden käyttö yhä nuorempina. Koulukuraattoreilla on käytössään paljon työmenetelmiä ja uusia malleja, mutta nuorten päihteiden käytön ennalta ehkäisemiseen emme löytäneet täsmällistä työvälinettä. Prosessikuvauksessa kerromme miten uusi työvälineemme toimi käytännössä ja kuinka kehittämistehtävämme eteni. Koulukuraattorien kommentit saimme sähköpostien sekä tapaamisten kautta.

Opinnäytetyömme toteutettiin toimintatutkimusmenetelmällä. Tutkimukseen osallistuneiden koulukuraattorien mielipiteet Taharon-työvälineestä olivat positiivisia. Kodin ja koulun yhteistyö lähti hyvin käyntiin kaikille 7.-luokkalaisten vanhemmille suunnatun kyselyn avulla. Koulukuraattorin toteuttamat kyselyt nuorten päihteiden käytöstä löysivät paikkansa ja Taharon-työvälineen käyttö jatkuu myös tulevaisuudessa.

Avainsanat: Nuoriso, päihteet, koulukuraattori, vanhemmuus, työmenetelmät

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

THESIS ABSTRACT

Faculty: School of health care and social work
Degree programme: Degree programme in social work

Author/s: Pia Ala-Mutka & Merja Koskiranta

Title of thesis: Increasing the cooperation between home and school and intervene to use of intoxicants among young people - Taharon-tool for school social worker
Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2010

Number of pages: 74

Number of appendices:4

This study was based on middle school –aged kids, and the work of school social workers. Our aim was to develop a new work method for the school social workers that would assist in the cooperation between home and school. We call this tool “Taharon” and it consists of three sub-sections: An information package and questionnaire about cooperation for parents, secondary level questionnaire on intoxicant use among the youth, as well as a preventive questionnaire on intoxicants. “Taharon” is a local dialectal word meaning will.

The subject was supported by various statistics about the use of intoxicants among young people. For example, the increased tendency of getting drunk among the youth, as well as starting to use intoxicating substances at an earlier age than before. The school social workers have a lot of working methods and new templates, but we haven't found any precise methods on preventing excessive alcohol use among the youth. Process descriptions explain how the new tool worked in practice, and how the development progressed. The comments from the school social workers were gotten via email and meetings.

The study was carried out by the action research method. The opinions of the surveyed were positive. The collaboration between home and school began well with the questionnaires to the seventh-graders' parents. The questionnaires about the intoxicant use were a success and the use of “Taharon”-tool will continue in the future.

Keywords: Adolescents, intoxicants, school social worker, parenthood, work methods

SISÄLTÖ

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ	2
THESIS ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	6
2 TAHARON-TYÖVÄLINE.....	8
2.1 Vanhemmille suunnattu osio.....	8
2.2 Sekundaaritason kyselykaavake.....	9
2.3 Ennalta ehkäisevä kyselykaavake	9
3 NUORI JA PÄIHTEET	10
3.1 Päihteistä yleisesti	10
3.2 ESPAD-tutkimus	12
3.3 Nuorten terveystapatutkimus	13
3.4 Nuoret ja alkoholi	13
3.5 Nuoret ja tupakka.....	15
4 NUORI JA VANHEMMUUDEN HAASTEET	16
4.1 Siirtyminen yläluokille.....	16
4.2 Vanhemmuus nykyään	17
4.3 Koulun tuki vanhemmuuteen	18
4.4 Nuori ja päihteet – haaste vanhemmille	20
5 KOULUKURAATTORIN TYÖ	23
5.1 Koulukuraattorityön määritelmiä.....	23
5.2 Sosionomi (AMK) koulukuraattorina.....	25
5.3 Asiakkuuden alkaminen	26
5.4 Ennalta ehkäisevä työ.....	27
5.4.1 Primaaritason ehkäisy	28
5.4.2 Sekundaari- ja tertiääritason ehkäisy	28
6 KOULUKURAATTORIN TYÖMENETELMÄT	29
6.1 Keskustelutaito ja luottamuksen syntyminen	29
6.2 Voimavara- ja ratkaisukeskeinen sosiaalityö koulussa	30
6.3 Psykososiaalinen työ	32
6.4 Koulukuraattorin päihdetyöhön käyttämät työvälineet.....	32

6.4.1 ADSUME-päihdemittari	33
6.4.2 AUDIT	34
6.4.3 Crafft ja juomatapa-testi	34
6.4.4 BARO	35
6.4.5 Internet mahdollisuutena	36
7 KOULUKURAATTORIN VERKOSTOT	38
7.1 Oppilashuolto	38
7.2 Perhe- ja verkostokeskeinen työote	39
7.3 Lastensuojelu	41
8 TAHARON-TYÖVÄLINEEN KEHITTÄMINEN	
TOIMINTATUTKIMUKSENA	43
8.1 Tutkiva ote toimintaan	43
8.2 Kehittävä työntutkimus tutkimussuuntauksena	45
8.3 Taharon-työvälineen prosessikuvaus	47
8.3.1 Alkutilanne	48
8.3.2 Selvitystyö ja teorian avaaminen	51
8.3.3 Taharon-työvälineen käyttöönotto	52
8.3.4 Työväline käytännössä ja toimintatutkimuksen päättyminen	53
8.3.5 Työvälineen käytön jatkuminen	54
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	56
10 POHDINTA	59
LÄHTEET	62
LIITTEET	
Liite 1: Alkukartoitus	
Liite 2: Vanhemmille lähetettävä tietopaketti + kysely	
Liite 3: Koulukuraattorille kehitetty 1. kysely	
Liite 4: Koulukuraattorille kehitetty 2. kysely	

1 JOHDANTO

Kouluterveyskyselyt tuottavat koko ajan yhä enemmän tietoa nuorten päihdetottumuksista, mutta sekä nuorten vanhemmat että koulun henkilökunta joutuvat pohtimaan, kuinka päihteiden käyttöä ehkäistäisiin tehokkaammin. Kiinnostuimme aiheesta luettuamme paikkakuntiemme kouluterveyskyselyjen tulokset. Saimme opinnäytetyöhömmme tueksemme kaksi koulukuraattoria Etelä-Pohjanmaalta, jotka olivat miettineet keinoja vastata nuorten päihteiden käytön lisääntymiseen. He toivoivat selkeää työvälinettä nuorten päihteiden käyttöön puuttumiseen. Tehtävämme tässä opinnäytetyössä oli siis kehittää koulukuraattoreille uusi työväline nuorten kanssa tehtävään päihdetyöhön. Kehittämistehtäväämme sisältyi myös kodin ja koulun välisen yhteistyön lisääminen ja tästä ajatuksesta syntyi kaikille 7.-luokkalaisten vanhemmille lähetettävä tietopaketti, joka sisälsi kyselyn koskien vanhempien yhteistyötoiveita. Nimesimme tämän koko paketin Taharon-työvälineeksi ja se koostuu sekä vanhempien osiosta että koulukuraattoreiden nuorille suunnatuista päihdekyselyistä.

Tämä opinnäytetyö keskittyy koulukuraattorin näkökulmaan liittyen nuoriin, päihteisiin, vanhemmuuteen sekä koulun ja kodin yhteistyöhön. Teoriaosuuden alussa avaamme käsitteet nuoret ja päihteet eli mitä päihteet ovat ja miten ne vaikuttavat nuoren elämään sekä terveyteen. Nuoruuteen ja murrosikään liittyvät haasteet on oleellista tiedostaa, jotta ongelmat voidaan erottaa normaalista kehityksestä. Koulun ja kodin yhteistyön näemme tärkeänä, koska yhteisten kasvatuseriaatteiden avulla nuorta voidaan tukea paremmin. Kerromme koulukuraattorin työstä tänä päivänä ja millaisia työmenetelmiä ja välineitä hänellä on käytössään. Esittelemme työvälineitä ja menetelmiä liittyen nuorten päihteiden käyttöön. Yhteistyön tekeminen on tärkeää tämän haasteen edessä ja siksi esittelemme koulukuraattorin verkostoja.

Opinnäytetyössä käytämme tutkimusmenetelmänä toimintatutkimusta. Opinnäytetyöprosessimme alkoi keväällä 2009. Lähetimme kartoittavia kyselyitä

kuraattorien yhteistyökumppaneille, kuten rehtorille, opettajille, kouluterveydenhoitajille ja koulunkäyntiavustajalle. Kyselyjen perusteella yhdeksi haasteeksi nousi nuorten päihteiden käyttö. Tärkeänä koimme, että kehittelemämme kyselyt nuorten päihteiden käytön kartoitukseen olisivat helposti muunneltavissa ja niitä voisi käyttää yksinään tai jo kehitettyjen työvälineiden rinnalla. Vanhemmille suunnatun tietopaketin lähettämiseen osallistui vain toinen kouluistamme, koska toisella paikkakunnalla oli juuri koottu oma tietopaketti huoltajille.

Toimintatutkimuksen prosessikuvaukseen avaamme kuinka koulukuraattorit kokivat Taharon-työvälineen käytön, miten sitä käytettiin ja vastasiko se odotuksia. Pohdimme lopussa miten työvälinettä voisi jatkossa kehittää ja käyttää. Pyrimme etsimään mahdollisimman ajankohtaista ja monipuolista tietoa aiheestamme sekä sitouduimme tutkimuseettisiin periaatteisiin. Meillä on myös omakohtaista kokemusta nuorten vanhemmuudesta ja sitä kautta pystyimme refleктоimaan Taharon-työvälineen vaikuttavuutta vanhemmuuteen ja koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Tärkeänä koimme, että yhteistyön lisääminen koulun ja kodin välillä voisi osaltaan vaikuttaa myös nuorten päihteiden käytön ennalta ehkäisyyn.

Meille tämä opinnäytetyö ja sen eri vaiheet ovat lisänneet tietoa nuorten tämän päivän haasteista sekä koulukuraattoreiden työkentän vaativuudesta ja heidän työssään käyttämistä menetelmistä. Olemme työharjoittelujen kautta päässeet tutustumaan koulukuraattorin työhön konkreettisesti. Haluamme huomauttaa, että kirjoittamamme kuvaukset koulukuraattorin työstä eivät välttämättä liity kaikilta osin tähän tutkimukseen osallistuneiden kuraattorien työhön. Työtä tehdään monin eri tavoin johtuen kunnasta, koulun tavasta, persoonasta ja käytettävissä olevista yhteistyötahoista.

2 TAHARON-TYÖVÄLINE

Taharon-nimi kuvaa hyvin työvälineen sisältöä ja toteuttamista. Taharon on paikkakuntamme murrenana, joka tarkoittaa tahtoa, jota mielestämme tarvitaan jokaisen ihmisen kohdalla. Ketään ei voi auttaa, jos ihminen ei itse sitä tahdo. Taharon-työväline koostuu kolmesta eri osasta, jotka ovat vanhempien tietopaketti, sekundaaritaso kysely päihteistä ja ehkäisevä päihdekysely. Osa-alueita on mahdollisuus käyttää tarpeen mukaan erikseen tai yhdessä. Työvälineen kehittämisen kohderyhmänä olivat yläasteen aloittavat nuoret ja heidän vanhempansa, mutta opinnäytetyöhömme osallistuneiden koulukuraattoreiden kokemusten mukaan työväline on siirrettävissä myös muihin ikäryhmiin.

2.1 Vanhemmille suunnattu osio

Taharon-työvälineen ensimmäinen osio on vanhemmille suunnattu tietopaketti (liite 2). Siihen olemme keränneet tietoa vanhemmuudesta, nuoren oikeuksista ja velvollisuuksista, oppilashuollosta ja päihteisiin liittyvistä asioista. Siinä on myös kohta, johon voi päivittää oman kunnan uusimpien kouluterveyskyselyjen tuloksia. Pakettiin voi lisätä eri viranomaisten puhelinnumeroita, joihin vanhemmat voivat tarvittaessa ottaa yhteyttä. Paketin viimeisenä sivuna on kysely vanhemmille koulun ja kodin yhteistyön tueksi. Tietopaketti ja kysely lähetetään kaikille 7.-luokkalaisten vanhemmille ensimmäisen lukukauden aikana tai se voidaan jakaa heille koulun vanhempainillassa. Kyselyssä vanhemmat voivat pyytää kuraattoria ottamaan yhteyttä heihin sekä esittää samalla toivomuksia koulun ja kodin yhteistyöhön liittyvissä asioissa. Kuraattorille palautettava kysely antaa vanhemmille mahdollisuuden keskustella nuoren kanssa yläluokille siirtymiseen liittyvistä tunteista.

2.2 Sekundaaritason kyselykaavake

Kehitimme ensin kyselyn nuorten päihdetottumuksista (liite 3), joka tulee toimimaan sekundaaritasolla. Sekundaaritason kyselyä voidaan käyttää silloin, kun nuorella havaitaan päihdekokeiluja tai hänen todetaan olevan riskiryhmässä (Kylmänen 2005, 10.) Kysely menee suoraan asian ytimeen ja nuoren päihteiden käyttöä sekä kokeilua kysytään suorilla kysymyksillä. Nuoren päihteiden käytön lisäksi kyselyssä selvitetään myös vanhempien päihdetottumuksia ja lopussa nuorella on mahdollisuus pohtia omaa tulevaisuutta ilman päihteitä. Koulukuraattori voi käyttää kyselyä nuoren kanssa kahden kesken käydyissä keskusteluissa. Kysely toimii keskustelun herättäjänä ja sen rinnalla voi käyttää myös muita työvälineitä.

2.3 Ennalta ehkäisevä kyselykaavake

Ensiksi kehittelemämme kysely päihteistä eli sekundaaritason kysely osoittautui liian 'suoraan asiaan meneväksi' ja siksi kehitimme sen rinnalle ennalta ehkäisevämmän päihdekyselyn (liite 4). Halusimme vaikuttaa nimenomaan nuoriin, joilla ei vielä ole kosketusta alkoholiin tai muihin päihteisiin.

Tavoitteena oli, että koulukuraattori keskustelee jokaisen aloittavan 7.-luokkalaisten kanssa henkilökohtaisesti yläkouluun siirtymiseen liittyvistä asioista. Tapaamisen yhteydessä otetaan puheeksi nuoren suhtautuminen päihteisiin kyselykaavakkeen avulla. Yhdessä kuraattorin kanssa keskustellaan päihteisiin liittyvistä asioista sekä täytetään kysely päihteistä. Kysely toimii eräänlaisena seulana, johon kuraattori voi tarvittaessa palata myöhemmin yläasteen aikana. Kyselyn tavoitteena on herättää nuoret miettimään päihteiden käyttöön liittyviä seurauksia, tarkastelemaan omaa asennettaan päihteisiin sekä ennen kaikkea auttaa kuraattoria ottamaan asia puheeksi. Ennalta ehkäisevä päihdekysely voi toimia monella eri tavalla. Koulukuraattoreiden mielestä tämä kysely voisi toimia myös ala-asteella 5- ja 6.-luokkalaisilla.

3 NUORI JA PÄIHTEET

Alkoholin käytöllä on vahvat juuret nuorisokulttuurissamme ja se on vahvasti sidoksissa nuorten vapaa-ajan viettoon. Sukupuolten välinen ero on kaventunut eli naisten raittius on vähentynyt huomattavasti. Alkoholin juominen oli ennen tietoinen valinta ja poikkeavaa, kun se nykyään ymmärretään normaaliksi käyttäytymiseksi. (Orjasniemi 2007, 75–76.) Raittiustarkoituksena on ohjata ihmisiä välttämään päihteiden ja tupakan käyttöä totuttamalla ihmiset terveisiin elämäntapoihin. Käytännössä vastuu raittiustyöstä on kunnilla sekä raittius- ja kansanterveysjärjestöillä. (L 19.11.1982/828.)

Kehittelemämme päihdekyselyt liittyvät lähinnä alkoholin ja tupakan käytön ennalta ehkäisemiseen. Huumausaineista kuraattori voi kysellä sekundaaritason kyselyn avulla, mutta tupakka ja alkoholi ovat nuorten päihteiden käytön suurimmat haasteet kunnissamme.

3.1 Päihteistä yleisesti

Päihde-sanaa käytetään kaikista kemiallisista aineista, jotka aiheuttavat humalatilaa tai päihtymyksen tunteen. Suomessa päihteisiin luokitellaan kuuluviksi tupakka, alkoholi, huumausaineet ja tekniset liuottimet. Huumausaineisiin taas kuuluvat jotkut lääkkeet, sienet, kannabis, LSD, heroïini ja amfetamiini. Nämä jaetaan edelleen vaikutuksen mukaisesti alaryhmiin, esimerkiksi keskushermostoa kiihottaviin tai lamaannuttaviin aineisiin. (Kylmänen 2005, 25.)

Ihminen on päihderiippuvainen, jos päihteiden käyttö hallitsee hänen elämänsä ja aikaa kuluu paljon päihteiden hankkimiseen. Nuorella tämä voi ilmetä koulusuoritusten laskuna sekä olemuksen ja käyttäytymisen muutoksina. Riippuvuuteen liittyy usein myös tunnetilojen ja käytöksen vaihteluita alakulosta aggressiivisuuteen saakka. (Honkanen & Suomala 2009, 64.)

Kylmäsen (2005, 23) mukaan päihderiippuvuuden syntyminen nuorilla liittyy päihteiden käytön tilanteisiin. Päihteillä haetaan rohkeutta ja jännitystä. Yleisimmin riippuvuus nuorilla syntyy tupakkatuotteisiin. Harvojen nuorten kohdalla voidaan puhua alkoholiriippuvuudesta. Säännöllinen alkoholin käyttö lisää toleranssia, mutta varsinaiset riippuvuuden kriteerit eivät usein täyty. Haitallisia tunnuspiirteitä ovat esimerkiksi kasvavat alkoholiannokset ja erilaisten ongelmatilanteiden lisääntyminen. Nuori voi käyttää alkoholia säännöllisesti ja runsaasti, mutta ei välttämättä saa vieroitusoireita. Kehittelemämme päihdekyselyn avulla koulukuraattori voi selvittää tarkemmin nuoren päihteiden käytön määrää.

Kun varhaisnuori siirtyy peruskoulun yläasteelle, myös suhtautuminen päihteisiin voi muuttua. Nuoren asenne on voinut olla vielä ala-asteella kielteinen päihteitä kohtaan, mutta yläasteella se voi muuttua uteliaisuudeksi ja kokeilujen mukana jopa positiiviseksi. Käyttötapoja voi olla aina päihteiden kokeilusta niiden säännölliseen käyttöön asti. Jotkut jäävät nopeasti kiinni päihteisiin ja toiset vasta pitkäaikaisen käytön jälkeen tai ei ollenkaan ja selityksiä tähän voi olla monia. Syyt voivat olla geneettisiä, fysiologisia tai mallioppimisen kautta syntynyttä 'sosiaalista perimää'. Syy voi olla myös psykologinen eli päihteiden kautta saa rohkeutta, itsevarmuutta, pätevyyden kokemusta, voiman tunnetta ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksen. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 43–44.) Kylmäsen (2005, 15) mukaan yhteiskuntamme taloudellinen tilanne lisää päihteiden käyttöä. Lama ei kuitenkaan aina kosketa koko yhteiskuntaa, mutta kuntiemme alueella se näkyy isojen teollisuusyritysten toiminnan loppumisena ja lomautettujen sekä irtisanottujen lisääntymisenä. Tämä voi heijastua perheiden hyvinvointiin.

Päihdehuoltolaissa tavoitteena on päihteiden ongelmakäytön sekä siihen liittyvien haittojen ehkäisy ja vähentäminen. Tavoitteena on myös edistää käyttäjien ja heidän läheistensä turvallisuutta sekä toimintakykyä. Päihteillä laissa tarkoitetaan alkoholijuomia ja muita päihtymistarkoitukseen käytettyjä aineita. Laki velvoittaa kuntia huolehtimaan päihdehuollosta niin, että se vastaa kunnan tarpeita. Palveluiden järjestäminen ja kehittäminen kuuluu kunnan sosiaalilautakunnalle ja terveyslautakunnalle. (L 17.1.1986/41.)

3.2 ESPAD-tutkimus

ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) on 15–16-vuotiaiden koululaisten päihteiden käyttöä selvittävä kyselytutkimus ja se toteutetaan Euroopan neuvoston Pompidou -ryhmän tuella. Tutkimukseen on osallistunut 26–35 Euroopan maata ja se on toteutettu vuosina 1995, 1999, 2003 ja 2007. Suomi on ollut mukana tutkimuksessa kaikkina vuosina. ESPAD -kysely on tehty peruskoulun 9. luokille ja sen toteutuksesta on vastannut Stakes. Tutkimuksen päätavoite on arvioida eri päihteiden käytön yleisyyttä nuorten parissa ja seurata käytössä tapahtuvia muutoksia eri maissa. ESPAD -tutkimuksessa on ollut mukana kysymyssarja myös rahapeliautomaattien pelaamisesta eli tutkimus on varsin laaja nuorison vapaa-ajan viettoa ajatellen. (ESPAD-koululaiskysely vuosina 1995, 1999, 2003 [viitattu 5.1.2010].)

Vuoden 2007 Eurooppalaisen koululaistutkimuksen (ESPAD) mukaan viidesosa suomalaisista 15 - 16-vuotiaista tytöistä ja pojista ilmoitti olleensa humalassa ennen kuin oli täyttänyt 14 vuotta. Kokeilu aloitettiin yleisimmin oluella, siiderillä ja viinillä. Joka seitsemäs nuori oli juonut väkeviä alkoholijuomia. Alle 14-vuotiaana humalassa olleiden osuus jäi tutkimuksen mukaan Etelä- ja Keski-Euroopan maissa pienemmäksi kuin Suomessa. (Nuoret ja alkoholi 2009, 20.) ESPAD-tutkimuksessa vuonna 2007 suomalaisista 15 - 16-vuotiaista nuorista 77 prosenttia oli käyttänyt alkoholia kuluneen 12 kuukauden aikana. Verrattuna muihin eurooppalaisiin nuoriin suomalaiset käyttävät vähän harvemmin alkoholia, mutta juovat suurempia määriä kerralla. Suomalaisista nuorista oli ollut noin kolmannes humalassa viimeisen kuukauden aikana ja 10 prosenttia viikoittain vuonna 2007. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2009 – alkoholi ja huumeet, 18 [viitattu 8.1.2010]).

Nuoriin kohdistuneen 2007 ESPAD -tutkimuksen mukaan 15 - 16-vuotiaista kahdeksan prosenttia oli kokeillut kannabista. Vuonna 2003 kannabista oli kokeillut 11 prosenttia nuorista. Tulokset osoittavat, että 2000-luvulla on päihteiden käyttö selvästi vähentynyt ja tasaantunut nuorten kohdalla. Poikkeuksena tutkimuksessa selvisi, että imppaus ja rauhoittavien sekä unilääkkeiden kokeilut olivat lisääntyneet. Lääkkeiden käyttöä oli etenkin tyttöjen keskuudessa ja niitä käytettiin

päihtymistarkoitukseen. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2009 – alkoholi ja huumeet, 22 [viitattu 8.1.2010]).

3.3 Nuorten terveystapatutkimus

Tuoreesta nuorten terveystapatutkimuksesta selviää, että nuorten tupakoinnin pitkään jatkunut laskutrendi on pysähtynyt. Nuuskan ja itse käärittyjen savukkeiden käyttö on lisääntynyt kahden viime vuoden aikana, varsinkin pojilla. Terveys 2015 -kansanterveysohjelman tavoite oli, että 16 - 18-vuotiaista tupakoisi alle 15 prosenttia, mutta se ei toteutunut, koska noin joka neljäs tupakoi päivittäin. Myönteinen raittiuskehitys pysähtyi tutkimuksen mukaan ja alkoholia vähintään kerran viikossa käyttävien nuorten osuus on kasvanut, lukuun ottamatta 12-vuotiaita. Vuosien 2007–2009 välisellä ajalla erityisen selvästi raittiiden 14-vuotiaiden poikien osuus väheni 65 prosentista 56 prosenttiin. (Nuorten tupakoinnin väheneminen.. 2009 [viitattu 8.1.2010].) Raittiita 14-vuotiaita nuoria vuoden 2007 terveystapatutkimuksen mukaan oli 60 prosenttia ja 16-vuotiaista noin 25 prosenttia. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja raittiudessa. (Päihdetilastollinen vuosikirja 2009 – alkoholi ja huumeet, 18 [viitattu 8.1.2010]).

3.4 Nuoret ja alkoholi

Alkoholin runsas kertajuominen tai pitkäaikainen käyttö johtaa usein sosiaalisiin ja terveydellisiin haittoihin. Oksentelu, elimistön kuivuminen, hengitysvaikeudet, tajuttomuus ja delirium (juoppohulluus) ovat seurausta runsaasta kertajuomisesta. Tällöin tarvitaan sairaalahoitoa. Alkoholin raju kertakäyttö voi johtaa myös aivojen vahingoittumiseen sekä aiheuttaa haimatulehduksen. Alkoholin ja väkivallan yhteydestä on vahva näyttö. Alkoholin on todettu vahingoittavan nuoren kehittyvää keskushermostoa herkemmin kuin aikuisen. (Pikatieto – alkoholi 2006 [viitattu 10.1.2010].) Kaikki muutkin oireet voimistuvat nuorten kohdalla, koska nuoren elimistö on vielä kehittymäisillään.

Sanomalehti Ilkassa olleen Svenströmin (2010, 2) kirjoituksen mukaan alkoholi vie yhä useamman nuoren sairaalahoitoon. Etelä-Pohjanmaan keskussairaalan päivystyspoliklinikan ylilääkäri Jari Nyrhilän mukaan nuorten alkoholimyrkytysten syynä on tietämättömyys. Nuoret eivät käsitä kuinka vaarallista on nopeassa tahdissa juominen. Opetushallituksen ylitarkastaja Heidi Peltosen mielestä koulun päihdevalistus on nykyään riittävän hyvää ja nuorten pitäisi tiedostaa alkoholin vaarat. Peltosen muistuttaa kuitenkin, että nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan osa tarvitsee henkilökohtausta ohjausta.

Alkoholimyrkytys voi olla seurausta runsaasta ja nopeasta alkoholin käytöstä. Riskiryhmän muodostavat ensi kertoja alkoholia tottumattomasti kokeilevat lapset ja nuoret. Alkoholimyrkytyskuolemana pidetään tapauksia, joissa alkoholi on aiheuttanut hengityksen lamaantumisen, sydämen pysähtymisen tai sammumisen seurauksena oksennukseen tukehtumisen. (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003, 20 [Viitattu 4.1.2010].

Nuoren aineenvaihdunta ei ole vielä kehittynyt loppuun asti ja siksi alkoholin aiheuttama verensokerin heittäminen voi aiheuttaa helposti tajuttomuuden tai jopa aivovaurion. Nuorella yhden promillen humala vastaa aikuisen kahden promillen humalaa ja siksi myös terveystriskit ovat nuorella kaksinkertaisia. Alkoholin tuoma mielihyvä synnyttää myös nuorelle helposti voimakasta henkistä riippuvuutta ja on havaittu, että alkoholia juovat nuoret ovat aggressiivisempia ja masentuneempia kuin raittiit. (Roivainen 2009, 20.)

Eri tutkimuksissa on todettu, että mitä nuorempaan aloittaa alkoholin käytön, sitä todennäköisemmin hän aikuisiässä käyttää sitä paljon ja usein. Myös muiden päihteiden osalta mahdollisimman myöhään aloitettu kokeilu voi ennalta ehkäistä haittojen syntymisen aikuisiällä. (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003, 10 [viitattu 4.1.2010]. Humalahakuisuus on lisääntynyt huolestuttavasti nuorison keskuudessa ja tutkimusten mukaan tytöt aloittavat päihdekokeilunsa aikaisemmin kuin pojat. Päihdekokeilut voivat alkaa jo 12-vuotiaana. (Orjasniemi 2007, 83.) Riipisen (2009, luento 7.12.2009) mukaan alueellisia eroja ei nuorten päihteiden käytössä ole.

3.5 Nuoret ja tupakka

Tupakkatuotteet jäävät usein muiden päihteiden, kuten alkoholin ja huumeiden varjoon. Tupakoimattomuus ehkäisee usein myös muiden päihteiden käytön aloittamista. Mitä myöhäisempään vaiheeseen tupakointikokeilu siirtyy, sitä pienempi todennäköisyys on tupakoinnin aloittamiseen. Tupakkaan syntyy voimakas nikotiiniriippuvuus ja siitä irrottautuminen saattaa vaatia myös nuoren henkilön kohdalla nikotiinikorvaushoitoa, joka tulisi aloittaa lääkärin valvonnassa. (Kylmänen 2005, 50–51.)

Tupakkariippuvuuden syntymiseen vaikuttavat vanhempien antama malli, kaverit, tupakan saatavuus ja asenneilmapiiri. Riippuvuuden syntymiseen kuluva aika on yksilöllinen. Joillekin nuorille voi riittää jo muutama käyttökerta esimerkiksi rippileirillä. Nuoren on kuitenkin hyvä tietää, että vaikeimmistakin riippuvuuksista on mahdollista päästä irti, mutta hänen on itse tunnustettava riippuvuus ja sen muodot sekä oireet. (Kylmänen 2005, 55.) Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi pyrkii ehkäisemään tupakoinnista syntyviä terveyshaittoja. Laissa määritellään, että tupakkatuotteita ei saa myydä tai luovuttaa alle 18-vuotiaalle. (L 13.8.1976/693.)

4 NUORI JA VANHEMMUUDEN HAASTEET

Nuoruus on tällä hetkellä suhteellisen pitkä elämänvaihe, jonka ajatellaan alkavan noin 12-vuotiaana ja kestävän jopa 25-vuotiaaksi asti. Nuoruuden määrittelyyn liittyy monenlaisia intohimoja, koska jokainen aikuinen on ollut nuori ja hyvin erilainen nuori. Nuoruus herättää aikuisen muistot ja sille voidaan hymyillä tai tuhaudella. Nuoruutta voidaan myös muistella kaiholla tai sitä voidaan inhota. (Joronen 2006, 37.)

Murrosikään kuuluu olennaisesti irtautuminen vanhemmista. Moni nuori haluaa nopeasti itsenäistyä, vaikka tekee mieli vielä olla lapsi. Nuoren tulee saada tukea itsenäistymiseen ja siihen on myös hyvä ohjata häntä, sillä yksin olemisen taito kuuluu itsenäistymisen oppimiseen. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 18.)

4.1 Siirtyminen yläluokille

Siirryttäessä yläluokille nuorten elämään tulee suuria muutoksia. He tarvitsevat aikuisen huolenpitoa ja välittämistä myös koulussa. Rajojen asettaminen sekä koulun säännöt ovat tärkeitä kasvatuseriaatteita ja tuovat nuorelle turvallisuuden tunteen. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 58.)

Suurin osa oppilaiden ongelmista johtuu ikäkauden tuomista murheista. Opettajilta, kouluterveydenhoitajalta ja kuraattorilta vaaditaan herkkiä tuntoaisteja, jotta normaaliin kehitykseen kuuluvat murheet erotetaan vakavimmista huolen aiheista. Kylmäsen (2005, 32) mukaan nuoren on saatava puhua avoimesti aikuisen kanssa, myös päihteistä. Nuoret tietävät paljon asioita ja esimerkiksi mielikuvavirheet saattavat yllyttää kokeilemaan päihteitä. Keskustelun voi käydä nuoren itsetuntoa tukevana korostaen vastuuta itsestä, lähimmistä ja toisista ihmisistä. Kehittelemämme päihdetyövälineen avulla koulukuraattori voi syventää keskustelua myös perheeseen ja kaveripiiriin sekä nuoren omiin asenteisiin päihteitä kohtaan. Riipisen (2009, luento 7.12.2009) mukaan tämän hetken

nuorisokulttuurissa päihteiden käytön syyt ovat moninaiset. Nuoret etsivät niiden avulla itselleen mielihyvää ja ovat uteliaita kokeilemaan päihteitä.

Kaveripiirin vaikutus nähdään yhtenä vaikuttajana nuoren käyttäytymisessä. Suojaavina tekijöinä nähdään koulumenestys, harrastukset, hyvät elinolot ja riittävä vanhemmuus. On tärkeää, että kasvattajien odotukset ovat suhteutetut oppilaan kasvuun ja muutoksiin. Liian suuret odotukset tuovat usein paineita oppilaalle. Vaikeuksien kasautumiseen voi nuorella liittyä päihteiden käyttöä ja epäsosiaalista seuraa. (Honkanen & Suomala 2009, 51–52.) Tämän päivän nuoret elävät kovien paineiden alla koulumaailmassa, jossa yhä varhemmin täytyy tehdä esimerkiksi ainevalintoja myöhempiä opintoja varten. Kaikilla oppilailla ei jatkokoulutus ole selvillä ja tilanne voi turhauttaa nuorta.

4.2 Vanhemmuus nykyään

Lapsiperheiden arki on muuttunut aikojen kuluessa. Ihmiset toimivat yhtä aikaa perheen ja kodin piirissä, työelämässä sekä vapaa-ajan toiminnoissa. Perheiden erilaiset resurssit vaikuttavat välittömästi vanhempien, lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä kehitykseen. Resursseja eivät ole pelkästään ulkoiset tekijät, kuten taloudellinen tilanne, asumistaso, vanhempien koulutus ja ammatillinen asema, vaan resursseihin kuuluvat myös perheen sisäiset asiat. Näitä voivat olla perheen historia, sosiaalinen verkosto sekä vanhempien ja lasten väliset suhteet. (Helminen 2006, 28.)

Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen on todettu heikentyneen viime vuosina. Suuri osa lapsiperheistä voi hyvin, mutta osa perheistä voi aiempaa huonommin. Taloudellista eriarvoisuutta voidaan pyrkiä korjaamaan lapsiperheille suunnatuin tulonsiirroin, mutta kulttuurista, henkistä tai sosiaalista pääomaa ei näin voida tarjota. Näiden pääomien antamisen vastuu on kotien lisäksi julkisilla instituutioilla, kuten koululla. (Helminen 2006, 28–29.)

Pesosen (2006, 87) mukaan perheiden ja lasten ongelmat havaitaan jo päiväkotiyössä, mutta perheiden saama tuki ei aina ole riittävää. Koulussa ongelmat usein laajenevat ja osa nuorista ei kykene suoriutumaan peruskoulun vaatimuksista. Yhteistyö vanhempien ja koulun välillä on yhä vaativampaa ja siksi lapsen, nuoren ja perheen kohtaamiseen on panostettava. Kehittelemämme Taharon-työvälineen tietopaketti vanhemmille voi toimia keskustelun avaajana vanhempainilloissa. Yläasteelle siirtyneiden nuorten vanhemmat saavat tietoa muun muassa kouluterveyskyselyn ajankohtaisista tuloksista.

Perhesuhteiden hoitaminen arjen keskellä vaatii työtä ja päivittäin nuorelta tulisi kysyä kuulumisia päivän tapahtumista. Perhe-elämä ei hoidu itsestään ja jos esimerkiksi nuoren ja vanhempien suhde on tiivis ja lämmin ennen murrosikää, on yhteyttä helpompi ylläpitää. (Joronen 2006, 49.)

Yö-yhtye kiteyttää vanhemmuuden huolia laulussaan Ihmisen poika:

*'Voi kunpa matkas onneksi koituis,
vihaa, katkeruutta et tuntis joutavaa.
Voi kun oisit viisaampi kuin isäs milloinkaan
kunpa oppisit ajattelemaan.'*
– Juice Leskinen -

4.3 Koulun tuki vanhemmuuteen

Nuorensa kanssa vaikeuksiin joutuneet vanhemmat kokevat usein itsensä huonoiksi ja riittämättömiksi. Mielessä voi kummitella epämääräinen kuva täydellisestä vanhemmuudesta, jossa kaikki osataan tehdä oikein. On kuitenkin hyvä tietää, että vaikka vanhempien osuus lasten kehityksessä on usein ratkaiseva, ei se aina riitä ja apua voi hakea tilanteeseen. Rajojen asettaminen ja nuoren asioista välittäminen on tärkeää. Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot korostuvat nuoruudessa ja riidat sekä mielialan vaihtelut kuuluvat normaaliin arkeen nuoren kanssa. (Matinlompola 2007, 105.)

Kasvatuksen työnjako- ja valtasuhteet kodin ja koulun välillä eivät aina ole itsestään selviä. Kehityssuuntana näyttäisi olevan, että kodin kasvatustuuta on siirretty enemmän esimerkiksi koululle. Tämä voi selittyä osittain sillä, että opetustehtävän ohella koulu on ottanut hoitaakseen lasten fyysiseen ja psykososiaaliseen huoltoon liittyviä tehtäviä. Keskeisessä asemassa ovat terveydenhoitajat, koulupsykologit ja –kuraattorit. (Mäkelä-Rönholm 2006, 51.)

Kodin ja koulun yhteistyö on säädetty myös perusopetuslaissa. Lain mukaan opetuksen järjestäjän tulee määrätä kodin ja koulun yhteistyön sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavasta (L 21.8.1998/628). Laki ei itsessään kuitenkaan kerro miten yhteistyön tulisi toteutua, joten vaihtelut eri koulujen kesken ovat suuret. Vanhempainvarttien mukaantulo viime vuosina on mahdollistanut opettajan ja huoltajan välisen henkilökohtaisemman keskustelun. Myönteisen ilmapiirin luominen opettajan taholta olisi tärkeää eikä tapaamisissa aina tarvitse olla negatiivinen sävy tai nuoren ongelmiin keskittyminen. (Mäkelä-Rönholm 2006, 52.)

Mielestämme yhteistyön kehittäminen on suuri haaste tänä päivänä. Koulun ja kodin yhteistyön onnistuminen vaatii molemmilta puolilta kunnioitusta, ammatillisuutta ja yhteisen toimintamallin löytämistä. Huhtasen (2007, 157–158) mukaan koulun tehtävä on tukea kodin kasvatustyötä, joka onnistuu vain keskinäisen vuorovaikutuksen luomisella. Perinteisten vanhempainiltojen sijaan on keksittävä uudenlaisia yhteistyön muotoja. Tähän opinnäytetyöhön osallistuneissa kouluissa on käytössä sähköiset reissuvihot, jotka mahdollistavat nopeat yhteydenotot esimerkiksi koulukuraattorin ja vanhempien välille. Kehittelemämme Taharon-työvälineen vanhempien osa on myös siirrettävissä tulevaisuudessa sähköiseen reissuvihkoon.

Vanhemmuutta voidaan tukea keskustelemalla lapsen tai nuoren kehityksestä ja vanhempien mahdollisuudesta tukea sitä. Kasvatuskysymyksistä puhuminen auttaa syventämään kasvatustietoisuutta, mutta monet vanhemmat kaipaavat neuvoja käytännön ongelmiin. Vaikein tilanne koulun ja kodin yhteistyössä on silloin, jos vanhemmat eivät sitoudu kasvattajan rooliinsa. Siinäkin tapauksessa lapsi tai nuori ei saa olla irrallinen toimenpiteiden kohde, vaan hän on osa

perhettä. Koulun tulisi arvostaa perheen toimintatapoja. (Honkanen & Suomala 2009, 34.)

Läheinen yhteistyö vanhempien kanssa kannattaa, koska lapsen kasvua ja oppimista voi ymmärtää vain, kun tuntee lapsen erilaiset kasvuympäristöt. Vanhemmilla ja ammattilaisilla on yhteiset tavoitteet lapsen suhteen; miten lapsi oppii pitämään huolta itsestään ja ymmärtämään muita ihmisiä. Vanhemmat ovat aina lapselle saatavilla ja heillä on lapsesta vastuu koko ajan. Ammatti-ihmisillä on tietoa ja kokemusta monien erilaisten kehityksessään poikkeavien lasten opettamisesta. Ammatti-ihmisten tehokas työ tarkoittaa vanhempien opastamista auttamaan omaa lastaan, jos on syntynyt ongelmia. Molemminpuolinen kunnioitus on tärkeitä. (Määttä 2001, 100–101.) Nuorten päihteiden käyttö on haasteellinen yhteistyön aihe, koska vanhemmilla voi olla omat tiukat mielipiteet asiasta tai he voivat kokea riittämättömyyttä ongelman edessä. Asioista puhuminen avoimesti julkisuudessa kuitenkin voi lisätä vanhempien tietoisuutta omasta vastuustaan kasvattajina.

4.4 Nuori ja päihteet – haaste vanhemmille

Vanhempien suhtautuminen päihteisiin vaikuttaa nuorten päihdekäyttäytymiseen. Poliisin mukaan nuorten käyttämät päihteet ovat usein isän tai äidin ostamia. (Nelosen uutiset 16.5.2009) Nuoren päihteiden käytön aloittamiseen voivat vaikuttaa kodin asenteet ja mallit tai hänen yhteytensä päihteitä käyttäviin kavereihin. Myös huono koulumenestys, häiriökäyttäytyminen, nuoruuteen liittyvä kapinointi ja toisaalta perinnöllisistä tekijöistä johtuva alttius saattavat ennakoida nuoren varhaista päihteiden käyttöä. (Kylmänen 2005, 15.) Riipisen (2009 luento 7.12.2009) mukaan myös masennus tai ahdistuneisuushäiriö voi olla päihteiden käytön taustalla.

Nuoren alkoholin käytöstä seuraava rangaistus kotona voi lisätä murrosikäisen kapinaa ja parasta olisikin, että virheistä keskusteltaisiin nuoren kanssa. Psykkiseltä kehitykseltään 14-vuotias on vielä vajavainen, koska looginen ja

pohtiva ajattelukyky hahmottuvat vasta myöhemmässä vaiheessa. Kehityksessä on kuitenkin yksilöllisiä eroja. (Roivainen 2009, 20.) Kehittämäämme ennalta ehkäisevää päihdekyselyä on koulukuraattorin hyvä käyttää juuri tällaisen keskustelun pohjana. Useinhan kapina vanhempia kohtaan on kenties niin suurta, että keskusteluyhteys on poikki. Nuoren voi olla helpompi puhua asioistaan ja ongelmistaan koulukuraattorin kanssa.

Vuorovaikutussuhteet näyttelevät tärkeää roolia nuoren elämässä. Riitaiset välit vanhempiin tai ystävyys-suhteiden vähyys voivat olla syy päihteiden käytön aloittamiseen. Rahan käyttöön ja saamiseen tulisi myös puuttua perheissä, koska mitä enemmän nuorella on rahaa käytössä, sen helpompi on hankkia päihteitä. Tärkeänä nähdään siis kasvattajan suhtautuminen nuoreen ja hänen elämäänsä. Huolenpito, välittäminen ja vastuun kantaminen on tärkeää. (Orjasniemi 2007, 84.) Päihteiden käyttö voi olla myös aikuiselle kohdistettu hätähuuto, joka ilmentää nuoren avun tarvetta (Riipinen 2009, luento 7.12.2009).

Ei ole olemassa oikeaa ja yleispätevää neuvoa, miten ja milloin nuorten kanssa olisi keskusteltava alkoholista ja muista päihteistä. Viimeistään keskustelun paikka on silloin, kun vanhemmat huomaavat jälkeläisensä käyttäneen alkoholia. Vanhempien pitäisi luottaa itseensä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa lapsiinsa, sillä useimmiten he ovat lapsensa parhaimmat opastajat. Vanhemmat voivat sanoa, että ovat itsekin kokeilleet alkoholia jo nuorena, eikä siitä haittaa ollut. Kaikille kokeilijoille ei käynyt yhtä hyvin ja sekin tieto pitäisi välittää nuorille. (Nuoret ja alkoholi 2009, 28–29.) Riipisen (2009, luento 7.12.2009) mukaan vahva vanhemmuus näkyy käytännössä niin, että aikuinen asettaa rajat, eikä toimi nuoren kaverina.

Yhteisöllisyyttä korostetaan nykyään enemmän. Siksi nähdään, että nuorten päihteiden runsas käyttö on jokaisen aikuisen vastuulla. Alkoholin välittäminen alaikäiselle on rikos, mutta edelleen nuorten on liian helppo saada alkoholia täysi-ikäisiltä. Nuorisokahvilat ja muut nuorten illanviettopaikat ovat hyviä vaihtoehtoja kavereiden tapaamiseen, mutta päihtyneenä niihin ei voi mennä. Nuoret voivat kokoontua isoissa porukoissa eri puolille kaupunkia juomaan alkoholia, jolloin riskit monille vaaratilanteille, kuten tappeluille syntyvät. Kunnissa on viritelty

katupartio toimintaa vapaaehtoisten aikuisten saamiseksi nuorten pariin kylille. Aikuiset voisivat jo pelkällä läsnäolollaan rauhoittaa menoja. Toisaalta he toimivat valvojina, ettei suurempia ongelmia pääse syntymään. Silmien sulkeminen alaikäisten päihteiden käytöltä liittyen ei voi enää jatkua eikä esimerkiksi pelkästään nuorisotoimi voi yksin kantaa vastuuta nuorista. (On aika ottaa vastuu nuorista 2009, 3.)

Vaikka vanhemmat osaisivat suhtautua nuoreen ja hänen mahdolliseen myrskyisään ikävaiheeseen luonnollisesti, tilanne on kuitenkin heille uusi. Yhteistyö koulun kanssa on tärkeää silloin, kun huoli on suuri ja toisaalta monelle vanhemmalle on helpotus tietää, että päihteistä ja niiden vaaroista puhutaan myös koulussa. Taharon-työvälineen vanhempien osio mahdollistaa koulun ja kodin yhteisten kasvatuseriaatteiden tiedostamisen.

5 KOULUKURAATTORIN TYÖ

Koulukuraattorityön juuret ovat kasvatuksen ja koulutuksen päämäärissä. Sitä kautta ne kuvaavat koko yhteiskunnan päämääriä. Koulukuraattorin aiemmat nimikkeet, kuten koulunkäynnin valvoja tai kiertävä opettaja heijastavat työn alkuperäistä yhteyttä kasvatustieteeseen. Myös sosiaalipedagogiikka tulee lähelle kuraattorityötä. Kansainvälisesti kuraattorista yleisimmin käytettävä nimike on 'school socialworker', joka osoittaa työn olevan sosiaalityötä. Sosiaalityöllä ja sosiaalipedagogiikalla on paljon yhteisiä elementtejä, joissa yksilöä käsitellään suhteessa yhteiskuntaan. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 28–29.)

Sosiaalipedagogiikka on yhteiskuntatieteisiin laajasti perustuva kasvatuksellinen oppiala, jossa yhdistyvät sosiaalinen ja pedagoginen. Sosiaalipedagogiikassa on ensisijaisesti kyse ajattelutavasta, jossa tarkastellaan erityisesti yksilön ja yhteisön välistä suhdetta sekä yksilön integroitumista yhteiskuntaan. Sen yleisenä tehtävänä on jäsentää ja toteuttaa sosiaalista kasvatusta, joka auttaa ihmistä elämään yhdessä muiden kanssa. Sosiaalipedagogiikan erityisenä tehtävänä on puolestaan syrjäytyneiden ihmisten ja heidän yhteisöjen tukeminen kokonaisvaltaisesti niin, että he vähitellen kasvavat ottamaan enemmän vastuuta omasta ja ympäristönsä hyvinvoinnista. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 9.)

5.1 Koulukuraattorityön määritelmiä

Koulukuraattori (Helsingin opetusvirasto) Leena Ervastin mukaan kuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, joka työskentelee oppilaan, hänen perheensä ja koulun muun henkilökunnan kanssa siten, että kaikki käytettävissä olevat resurssit, verkostot ja toimintamallit pyritään hyödyntämään. Hän tuo koulun oppilashuoltoryhmään sosiaalityön näkökulman. Monissa kunnissa koulukuraattorit työskentelevät koulutoimen alaisuudessa, mutta on myös kuntia, joissa

kuraattoritoiminta kuuluu sosiaaliviraston alaisuuteen ja tällöin tehtävät voidaan määritellä hieman eri tavoin. (Ekebom, Helin & Tulusto 2000, 95.)

Tällä hetkellä Suomen peruskouluissa työskentelee noin 450 koulukuraattoria ja lisäksi heitä on ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa. Koulukuraattorin pätevyyteen tarvitaan joko sosiaalityöntekijän koulutus tai sosionomin (AMK) tutkinto. Useimmiten koulukuraattori on osa koulu- tai sivistystoimen henkilökuntaa, mutta toisinaan hän voi kuulua myös sosiaalitoimen alaisuuteen, vaikka työskenteleekin kouluissa. (Puustinen 2009, 29.) Jäsenyhdistys Talentian (ammatit ja kelpoisuudet [viitattu 15.2.2010]) mukaan koulukuraattorin pätevyyden voi saada ainoastaan sosiaalityöntekijän koulutuksella.

Sosiaalialan jäsenyhdistys Talentia määrittelee koulukuraattorin keskeisiin tehtäväalueisiin asiakastyön, johon kuuluu psykososiaalinen tukeminen esimerkiksi keskustelujen, toiminnallisten menetelmien ja ohjauksen avulla. Tehtäväalueisiin liittyy myös yhteistyö huoltajien ja perheiden kanssa, jatkotutkimuksiin ohjaaminen tarvittaessa, sosiaaliset selvitykset ja arvioinnit, työskentely luokkien ja oppilasryhmien kanssa sekä monihallinnollinen yhteistyö oppilasasioissa. Koulukuraattorille kuuluvia tehtäviä ovat konsultaatiot, oppilashuoltoryhmätyöskentely sekä yhteistyö sidosryhmien kanssa. Kuraattori voi myös osallistua opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen. (Jäsenyhdistys Talentia – koulukuraattorit [viitattu 28.5.2009].)

Koulun sosiaalityö edellyttää sopeutumista kouluun, sosiaalityön ammattitaitoa ja muutokseen pyrkimistä. Kuraattori voi toimia muutoksen käynnistäjänä koko kouluyhteisössä muuttamalla omaa tapaansa tehdä koulun sosiaalityötä. Esimerkiksi luokkayhteisöä voidaan käyttää kasvatuksen välineenä, kun koulua tarkastellaan paikkana, jossa voidaan kehittää vuorovaikutus-, valta- ja tunnesuhteiden verkostoja. Koulukuraattorityö on sosiaalityön toteuttamista niin, että koulun perustehtävä, kasvatustyö ja opetus toteutuvat. Työn tavoitteena on oppilaan hyvinvointi sekä toimiva yhteisö. Työssä keskeisellä sijalla ovat ehkäisevä toiminta, vuorovaikutus, yhteistyö ja kehittäminen. (Tanninen 1999, 116.)

Muhonen (1999, 151) nostaa tärkeimmäksi välineeksi kuraattorille sen, minkälaisen ihmiskuvan kukin työntekijä on itselleen muodostanut. Hänellä on käytössään erilaisia työkaluja sekä käsitteellisiä välineitä ja malleja, joiden avulla kohdetta analysoidaan tai käsitellään. Muhonen (1999, 149) pohtii edelleen, mitä tarvitaan henkilöltä, joka toimii tukijana ihmiselle? Koulukuraattorin asiakas on useimmiten inhimillisen tuen tarpeessa ja hänen kohtaaminen aitona ihmisenä tilanteessa kuin tilanteessa on tärkeitä.

5.2 Sosionomi (AMK) koulukuraattorina

Aiemmin mainitsimme koulukuraattorin pätevyysvaatimuksen eli mieluiten tehtävään valitaan sosiaalityöntekijä. Monissa kunnissa tehtävää hoitaa kuitenkin sosionomi (AMK). Emme näe tilanteessa mitään huolestuttavaa, koska sosionomi (AMK) omaa laaja-alaisen näkemyksen yksilöstä, yhteisöstä ja yhteiskunnasta. Hän osaa muodostaa ympärilleen moniammatillisen yhteistyöverkoston ja sitä kautta saa esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijästä työlleen tukea.

Mietittäessä moniammatillisuuden lisäämistä kouluissa, on koulunkäyntiavustajien ja sosionomien (AMK) mukaantulo koettu tärkeäksi. Opettajien ohella oppilaan ja perheiden tukemiseen tarvitaan sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä. Ominaista sosionomin työlle on ennalta ehkäisevä työote sekä oppilaiden arjen tukeminen koulussa. Käytännössä se tarkoittaa oppilaiden kohtaamista välitunneilla, oppitunneilla, tapaamisissa sekä oppilaiden vapaa-aikana. Sosionomi voi pitää myös aktiivisesti yhteyttä vanhempiin ja luoda yhteistyöverkostoja. (Pesonen 2006, 85–86.)

Sosiaalialan työn keskipisteessä on ihminen sosiaalisessa ympäristössään. Arjen taidot ja niiden itsenäinen hallinta luovat pohjan yksilön elämän sujumiselle. Sosiaalialan asiakkuuksissa arjen hallinnan vaikeudet muodostavat esteen elämän sujuvuudelle. Sosionomi (AMK) pystyy näkemään asiakkaan tämän elämäntilanteessaan ja osaa yhteistyössä asiakkaan ja muiden asiantuntijoiden kanssa arvioida ihmisen psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset voimavarat. Sosionomi

kykenee tukemaan asiakasta hänen arjessaan. (Sosionomin (AMK) ydinosaaminen 2001, 13–14.)

Sosionomi (AMK) työskentelee usein ristiriitaisten arvojen ja asenteiden sävyttämässä tilanteissa. Tällöin eettiset periaatteet kuten ihmisarvon kunnioittaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, asiakkaan itsemääräämisoikeuden huomioiminen sekä yksityisyyden suojaaminen nousevat tärkeiksi työtä ohjaaviksi arvoiksi. (Sosionomin (AMK) ydinosaaminen 2001, 16.)

5.3 Asiakkuuden alkaminen

Oppilas voi tulla koulukuraattorin asiakkaaksi monista eri syistä kuten koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa tai vuorovaikutusongelmissa kavereiden, vanhempien tai opettajien kanssa. Aloite voi tulla oppilaalta itseltään, hänen vanhemmiltaan, opettajalta tai muulta koulun henkilökunnalta sekä oppilaan lähipiiristä. Opettaja voi myös ohjata oppilaan koulukuraattorin luo, jos esiintyy kiusaamista, päihdeongelmaa, epämääräisiä poissaoloja tai jos oppilaalla on pelkotiloja. (Ekebom, Helin & Tulusto 2000, 95 – asiantuntijana Leena Ervasti Helsingin opetusvirastosta.)

Sipilä-Lähdekorven (2006, 22) mukaan kuraattorin asiakkaaksi tullaan yleensä koulunkäynnin laiminlyönnin ja käytöshäiriöiden vuoksi. Syitä nuoren ongelmiin haetaan niin heikosta vanhemmuudesta, koulun kaavoihin kangistumisesta kuin yhteiskunnan arvoista. Nuoren voi olla vaikea löytää paikkaa hektisessä, epävarmassa ja kompleksisessa kaoottisuudessa. Nykyajan lapsilta puuttuu läheltä aikuisia, jotka välittävät ja tukevat heitä sekä heidän aikuiseksi kasvamistaan. He tarvitsevat tukea niin päihdeasioissa kuin itsetuntemuksen kehittymisessä. Koulukuraattorin avulla nuori voi saada rohkaisua ja uskoa tulevaisuuteen.

5.4 Ennalta ehkäisevä työ

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi pitäisi tehdä nykyistä enemmän yhteistyötä. Tällä hetkellä esimerkiksi nuorisotyöttömyys on rajussa kasvussa ja noin seitsemän prosenttia nuorista lopettaa peruskoulun jälkeen opiskelun hetkeksi tai jopa kokonaan. Nuoran eli valtion nuorisoasian neuvottelukunnan puheenjohtajan Outi Mäkelän mukaan nuorten asiat on jaettu eri ministeriöiden vastuulle ja se vaikeuttaa niiden tehokasta hoitamista. Nuorassa ollaan huolissaan myös lasten ja nuorten alkoholin käytöstä ja se toivoo hallituksen puuttuvan siihen pikimmiten. Nuora toivoo hallituksen rajoittavan alkoholin saatavuutta ja markkinointia sekä nostavan alkoholin hintaa. (Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn kaivataan järeämpää otetta 2009, 18.)

Ennaltaehkäisevä työote on jäänyt viime vuosina resurssien puutteessa vähemmälle ja voimavarat on keskitetty oppilaskohtaiseen työskentelyyn. Viime aikoina nuorten lisääntyvä päihteiden käyttö on kasvattanut tarvetta kehittää aiempaa tehokkaampia toimintamalleja ennaltaehkäisevään, varhaista tunnistamista ja hoitoonohjausta tukevaan työhön. (Huoponen, Peltonen, Mustalampi & Koskinen-Ollonqvist 2001, 32–33.)

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on terveyden edistäminen, turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen. Ehkäisevän päihdetyön tapoja ovat yleinen ehkäisy ja riskiehkäisy. Riskiehkäisy kohdentuu riskiryhmiin, joilla on vähän suojaavia tekijöitä. Toimintasuunnitelmina voidaan käyttää vanhemmille, nuorille tai kouluille suunnattuja kasvatusstrategioita, joita ovat esimerkiksi päihteitä käsittelevä opetusmateriaali. Myös joukkotiedotuksen avulla on tehty ehkäisevää päihdetyötä. (Lappalainen-Lehto, Romu & Taskinen 2008, 145–146.)

Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka avulla ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä vaikuttamalla niiden saatavuuteen, hintaan, käyttötapoihin sekä päihteisiin liittyviin asenteisiin ja ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin.

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään kolmella eri tasolla, joita ovat primaari-, sekundaari- ja tertiääritasot. (Kylmänen 2005, 9-10.)

5.4.1 Primaaritason ehkäisy

Primaaritason ehkäisyn tavoitteena on interventio eli lyhytneuvonta ennen päihteiden käytön alkamista tai niistä aiheutuvan ongelman syntymistä. Tätä tehdään niin kotona kuin kouluissakin kasvatustyössä ja tiedon jakamisessa. Interventiolla pyritään vaikuttamaan kohderyhmän käsityksiin, asenteisiin ja käyttäytymiseen. Käytännön toimijalla on oltava herkkä vaisto tulkita erilaisia tilanteita, kuten nuoren sosiaalisia taitoja tai asenteita esimerkiksi päihteisiin. Yksilöllinen työskentely ei useinkaan onnistu ja riskinä onkin, että nuoria käsitellään massana. (Kylmänen 2005, 10.) Halusimme kehittää uuden työvälineen juuri tällaiseen yksilöllisempään työskentelyyn, jolloin koulukuraattorin on helpompi päästä keskustelemaan nuoren omista ajatuksista ja asenteista päihteistä.

5.4.2 Sekundaari- ja tertiääritason ehkäisy

Sekundaaritason ehkäisevä työ on riskiryhmäehkäisyä ja toiminta kohdistuu tiettyyn ryhmään tai yksilöön. Tavoitteena on varhainen puuttuminen mahdollisesti kehittyvään ongelmaan tai sairauteen. Tällainen ongelma saattaa nuorelle syntyä huumausaineiden kokeilun ja käytön yhteydessä. Tertiääriehkäisyn eli korjaavan ehkäisyn kohderyhmänä ovat jo päihteiden ongelmakäyttäjät. Käytännössä työllä pyritään ehkäisemään yksilön päihdeongelman uusiutumista tai rajoitetaan esimerkiksi jonkin päihteiden käytöstä johtuvan sairauden etenemistä. Toiminta on usein hoitoa ja kuntoutusta. (Kylmänen 2005, 10.)

6 KOULUKURAATTORIN TYÖMENETELMÄT

Koulukuraattorin tärkein työväline on hän itse. Asenteet, ihmisarvo, erilaisuuden hyväksyminen sekä tämän päivän nuorten ajatusmaailman ymmärtäminen ovat keskeisiä asioita kuraattorin työssä. Tilanteet nuorten kanssa vaihtelevat hektisessä koulumaailmassa ja ongelmat voivat kärjistyä nopeastikin, jos ei niihin heti puututa.

6.1 Keskustelutaito ja luottamuksen syntyminen

Turvallisen ja myönteisen suhteen luominen on ennakkoehtona hyvälle työskentelylle koulukuraattorin ammatissa. Mikäli myönteistä suhdetta ei synny, asiakas ei luultavasti paljasta hankaluksiinsa liittyviä tunteita tai kerro tärkeitä asioita, jotka vaikuttavat tilanteeseen. Myönteisessä suhteessa asiakkaan ei tarvitse olla varuillaan tai kokea itseään uhatuksi ja hän voi luottaa työntekijän auttamishaluun – voidaan puhua yhteistoiminnallisesta asiakassuhteesta. Se ei muodostu itsestään, vaan se rakentuu vähitellen. (Rostila 2001, 60–61.) Nuoren aitoon kohtaamiseen kuuluu hänen kannustaminen, tukeminen, ohjaaminen ja ymmärtäminen. Nuori tarvitsee rajoja eikä kaikkea pidä hyväksyä. Nuoren toimiessa väärin hänelle annetaan palautetta rehellisesti, mutta rakentavasti. (Veivo-Lempinen, 2009, 197.)

Sipilä-Lähdekorven (2006, 29) mukaan keskeisin kuraattorien työmenetelmistä on keskustelu. Pääasiassa sillä tarkoitetaan erilaisia neuvotteluja ja konsultaatioita, mutta keskustelutaitoa tarvitaan myös spesiaalisimmissa menetelmissä. Näitä ovat motivoiva haastattelu, verkostotyö, ratkaisukeskeinen työ, luokkatyö, valistus ja tiedotus sekä NLP-metodi. Kuraattorit toimivat myös yhä enemmän erilaisissa koulussa toteutettavissa projekteissa, joista suurin osa liittyy päihteisiin.

Kuraattori voi käyttää monenlaisia pelejä ja kortteja keskustelun tukena. Välineenä voivat olla nallekortit, joiden kuvissa karhut ilmentävät tunteita ja persoonallisuudenpiirteitä. Kortit toimivat keskusteluiden tukena, kun käsitellään nuorten tai vanhempien kanssa perhe-elämää, ihmissuhteita, tunteita ja identiteettiä koskevia kysymyksiä. Korttien avulla voi käsitellä ongelmia, muutoksia ja tulevaisuuden suunnitelmia sekä edistää osallistujien itsetuntemusta. Valovoimapelin tarkoitus on toimia keskustelun virittäjänä sekä perheissä että nuorten kohdalla. Pelilaudan elämyspolulla päädytään tutustumis-, tunne- ja voimavararuutuihin, joissa nostetaan kortteja ja jatketaan lauseita. Pelissä on huostaanotto-, sijoitus-, päihde-, mielenterveys-, väkivalta- ja hyväksikäyttöteemoja. (Pesäpuu [viitattu 9.5.2009].).

Mun Stoori -kortit on suunnattu nuorten kanssa käytettäväksi toiminnalliseksi välineeksi. Korttien ulkoasu on monitahoinen ja viesti yksinkertainen. Korttien avulla voidaan tutkia nuoren omia toimintatapoja sekä valintoja ja niiden tarkoituksena on lisätä nuoren itseymmärrystä. (Pesäpuu [viitattu 9.5.2009].). Kuraattori valitsee peliin kortit kulloisenkin käyttötarpeen mukaan. Päihdetyössä on yleensä omia työvälineitä, jotka esittelemme myöhemmin. On huomioitavaa, että päihdekyselyämme voidaan käyttää yhdessä muiden työvälineiden kanssa tai se soveltuu myös käytettäväksi ainoana menetelmänä.

6.2 Voimavara- ja ratkaisukeskeinen sosiaalityö koulussa

Koulukuraattorin työmenetelmät rakentuvat oppilaslähtöisesti ja yksi tavoitteista on oppilaan voimaantuminen eli empowerment. Svedbomin (2005, 70) mukaan voimaantuminen on prosessi, jota voidaan kouluissa toteuttaa joko yksilöllisesti tai ryhmässä. Tavoitteena on, että oppilas tietää miten voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja osaa hankkia siihen tarvittavat välineet. Henkilökohtainen voimaantuminen voi olla koulun terveyskasvatuksen strategia. Voimaannuttaminen edellyttää luottamussuhdetta opettajan tai kuraattorin ja oppilaan välillä. Kuraattorin tai opettajan tehtävä on käyttää työskentelytapoja, jotka auttavat

oppilasta selvittämään omia arvoja, päätöksentekokykyä ja vahvistamaan itseluottamusta.

Voimavarakeskeisen työn periaatteisiin kuuluu myös yhteenkuuluvuuden tunteen kokeminen. Yhteenkuuluvuus rakentuu asiakkaan kanssa, kun työntekijä hyväksyy asiakkaan oman elämäntarinan ja näkökulman sekä panee merkille asiakkaan pyrkimykset selviytyä elämänsä vastoinkäymisistä. (Rostila 2001, 41.) Nuorelle tämä on erityisen tärkeää, koska hänellä on vahvana halu tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on.

Rostilan (2001, 60) mukaan ongelmanratkaisu tavoitteellisessa sosiaalityössä koostuu kolmesta eri vaiheesta, joita ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet. Ensimmäisenä työlle asetetaan tavoite yhdessä asiakkaan kanssa. Toiseksi edetään tavoitetta kohti pienin konkreettisin askelein. Kolmanneksi ongelma ratkeaa tai siirtyy kuraattorilta toiselle ammattiauttajalle ja työ päätetään. Kehittelemämme päihdekyselyn avulla koulukuraattori voi nuoren kanssa pohtia, miten hän voisi muuttaa päihdekäyttötymistään. Kyselyn tuloksiin voidaan nuoren kanssa palata aina tarvittaessa uudelleen.

Ratkaisukeskeisyys näkyy kuraattorin työssä myönteisenä ajatteluna sekä nuoren omien voimavarojen hyödyntämisenä. Vaikeissakin tilanteissa ratkaisukeskeinen menetelmä antaa toimivan tavan ajatella. Aluksi määritellään ongelma ja saadaan yhteinen käsitys tilanteesta. Ratkaisukeskeinen menetelmä antaa nuorelle mahdollisuuden itse löytää ongelmaansa ratkaisun. Ratkaisun selvittyä etsitään oikeat olosuhteet onnistumiselle ja pyritään ylläpitämään onnistumisia yhä uudelleen. Pienin askelin edetään ongelmasta toiseen ja nuorelle annetaan myönteistä palautetta sekä kannustusta koko prosessin ajan. (Viljamaa 2008, 75.) Päihdekyselyjemme yhtenä tavoitteena on herättää nuori itse pohtimaan omaa suhtautumistaan päihteisiin ja niiden tuomiin ongelmiin.

Ratkaisukeskeisessä työotteessa vältetään ongelmia painottavaa puhetta ja ilmauksia *aina, taas* tai *ei ikinä*. Muutostarpeet ja ongelmat esitellään tavoitteina ja nuori on itse avainasemassa määrittelemässä niitä. Yhdessä pohditaan, mitä asiaa tekemällä, harjoittelemalla tai opettelemalla ongelma ratkeaa tai vähenee.

Ratkaisukeskeisessä työtöteessä lähdetään liikkeelle siitä, että nuori on oman elämänsä asiantuntija ja hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. (Lämsä & Takala 2009, 191, Furmanin & Aholan 2007, 100–101 mukaan.)

6.3 Psykososiaalinen työ

Psykososiaalisessa työssä kiinnitetään huomiota asiakkaan tilanteeseen, tarpeisiin sekä vuorovaikutukseen enemmän kuin esimerkiksi byrokraatiatyössä. Psykososiaalinen työ kohdistuu ennen kaikkea huono-osaisiin, syrjäytyneisiin tai marginaalissa eli syrjäytymisuhan alla eläviin ihmisiin, joilla on elämässä paljon vaikeuksia. Työ onkin usein enemmän korjaavaa kuin ennalta ehkäisevää työtä. Työhön liittyy myös terapeuttinen ulottuvuus asiakkaan tarpeita ymmärtämään pyrkivänä työtöteena. (Raunio 2004, 140–141.) Koulukuraattorin työssä on runsaasti psykososiaalisen työn piirteitä.

Nuoren kanssa työskenneltäessä yhteisen aaltopituuden löytäminen voi olla ajoittain hankalaa. Raunion (2004, 144) mukaan henkilökohtaisten kokemusten ja kulttuuritaustojen eroista johtuen asiat voivat saada erilaisia merkityksiä osapuolten vuorovaikutuksessa. Sosiaalityössä ei pidä kuitenkaan ylikorostaa asiakkaan ymmärtämisen merkitystä, sillä asiakas odottaa työntekijältä asiantuntevaa apua ja tukea vaikeassa tilanteessaan. Työntekijällä tulee olla kyky analysoida asiakkaan kertomuksia elämästään ja sopia yhdessä mahdolliset muutokset.

6.4 Koulukuraattorin päihdetyöhön käyttämät työvälineet

Koulukuraattori tarvitsee työssään monenlaisia menetelmiä, koska tilanteet vaihtelevat nuoresta ja hänen mahdollisesta ongelmasta tai haasteesta johtuen. Koulussa tehtävä päihdetyö on ollut pitkään valistusta isommissa luokissa, jolloin tavoitetaan suuri määrä oppilaita kerralla. Kehittelemämme kyselyn avulla koulukuraattori voi vahvistaa nuoren elämänhallintaa yksilöllisesti. Päihteiden

käytön puheeksi ottaminen voi olla helpompaa, kun käyttää valmista kyselykaavaketta. Seuraavaksi esittelemme Suomessa käytössä olevia päihdetyövälineitä. Näiden jälkeen kerromme Yhdysvalloissa käytetystä Internet-palvelusta nuorten päihteiden käytön ehkäisyyn ja hoitoon.

6.4.1 ADSUME-päihdemittari

Nuorten päihdemittari ADSUME (Adolescents Substance Use Measurement) on Marjatta Pirskasen kehittäämä 4-portainen interventiomalli, jossa varhaisen puuttumisen ydin on dialogi nuoren kanssa. (Hautamäki 2007–2008 [viitattu 4.1.2010].) Pirskasen (2008 [viitattu 4.1.2010]) mukaan ADSUME-päihdemittarin tarkoituksena on auttaa 14 - 18-vuotiasta nuorta itseään ja terveydenhoitajaa tai koululääkärää tunnistamaan ja arvioimaan päihteiden käyttöä. Päihdemittari soveltuu yläkouluikäisille (8. ja 9.luokka) sekä toisen asteen (lukio, ammatillinen koulutus) opiskelijoiden terveystapaamisiin. Mittaria voidaan käyttää seulontana esimerkiksi kokonaisille luokille tai sitä voidaan käyttää tarvittaessa, kun huoli päihteiden käytöstä on herännyt. Se sisältää 17 kysymystä päihteiden käytön määrästä, tiheydestä sekä seurauksista. Vastaukset pisteytetään ja ne luokitellaan neljään osaan eli ei huolta, lievä huoli, tuntuva huoli ja vakava huoli.

Nuori keskustelee ensin kouluterveydenhoitajan tai koululääkärin kanssa, kun lievä huoli päihteiden käytöstä on herännyt. Tuntuvan huolen tapauksissa mukana ovat usein oppilashuolto, koulukuraattori ja nuoren huoltajat. Vakavan huolen herätessä voidaan tarvita nuoren tueksi jo muitakin tukitoimia kuin koulukuraattorin tapaamiset. (Hautamäki 2007–2008 [viitattu 4.1.2010].) Toimintamallit vaihtelevat kouluittain ja kunnittain huolen herätessä.

6.4.2 AUDIT

Riskijuomista ja alkoholihaittojen varhaista ilmaantumista mittaavista testeistä AUDIT on tunnetuin, eniten tutkimustukea saanut ja eniten käytössä oleva seulontaväline. AUDIT-testi (Alcohol Use Disorders Identification Test) on Maailman terveysjärjestön WHO:n kehittänyt testi, jonka kysymykset liittyvät alkoholin käytön tiheyteen, käytettyyn alkoholimäärään, humalajuomiseen ja haittoihin. Testin tavoitteena on erotella vähän juovat niistä, joiden juomisen aiheuttama riski on koholla. Testin avulla halutaan löytää ne ihmiset, joiden juominen vasta alkaa aiheuttaa pulmia ja näin ehkäistä ongelmien pahenemisen. Tulokset pisteytetään ja korkeimmat pistemäärät viittaavat alkoholismiin. (Kartoitus AUDIT-testillä 2008 [viitattu 4.1.2010]. AUDIT soveltuu mini-intervention tavoin aikuisille ihmisille käytettäväksi esimerkiksi työterveyshuollossa. Nuorille AUDIT-testi voidaan myös tehdä, mutta suorien kysymysten vuoksi se ei toimi hyvin ennalta ehkäisevänä työvälineenä.

6.4.3 Crafft ja juomatapa-testi

Crafft on nuorille kehitetty kuuden kysymyksen sarja, joka seuloo niin alkoholin kuin muidenkin päihteiden käyttöä. Se on tarkoitettu esitettäväksi tutkittavalle suullisesti, jos on aihetta epäillä päihteiden käyttöä. Sen suorittaminen kestää vain muutaman minuutin ja kysymykset ovat suoria kuten: 'käytätkö koskaan alkoholia tai huumeita ollessasi yksin?' (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003 [viitattu 4.1.2010].

Juomatapatestin avulla kuraattori voi myös kartoittaa nuoren päihdetottumuksia, mutta testi on suunnattu pääasiassa aikuisille. Tässäkin testissä kysymykset ovat suoria eli se voi toimia keskustelun pohjana, mutta ei välttämättä yksinään toimi ennalta ehkäisevänä työkaluna.

6.4.4 BARO

BARO (Basis Raads Onderzoek/ Basic Council Examination) on hollantilaisen lastenpsykiatrian professorin Theo Doreleijersin ja hänen työryhmänsä Hollannissa sosiaalityöntekijöille kehittämä puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka on otettu yleiseen sosiaaliviranomaiskäyttöön Hollannissa 1999. Alun perin tämä nuoren elämäntilanteen arviointi-menetelmä on kehitetty yli 12-vuotiaille nuorille, jotka vaarantavat oman kehityksensä rikoskäyttäytymisellä. (Nuoren elämäntilanteen arviointi BARO-menetelmällä [viitattu 7.1.2010].)

Menetelmästä on kehitetty Helsingissä sähköinen eBARO-apuväline kannettavaan tietokoneeseen, jonka avulla haastattelija muistaa kaikki huomioitavat alueet ja jonka avulla voi suoraan tuottaa yhteenvedon tai esimerkiksi lausunnon toiselle viranomaisille. BARO-menetelmä soveltuu erilaisten muutos- ja nivelvaiheiden tuen tarpeen arviointiin ja BARO-haastattelija voi konsultoida monialaista työryhmää suuren tai erittäin suuren huolen ollessa kysymyksessä. Työryhmään kuuluu muun muassa psykiatrian, sosiaali- ja päihdetyön, perheterapian tai kulttuurin asiantuntijoita. BARO-haastattelijalta vaaditaan menetelmään kouluttautumista. (Nuoren elämäntilanteen arviointi BARO-menetelmällä [viitattu 7.1.2010].) Toinen opinnäytetyöhömme osallistuneista koulukuraattoreista on perehtynyt Baro-menetelmään.

Kuraattorin ominaisuudessa olen kouluttautunut Baro-menetelmän käyttöön ja käyttänyt sitä myös koulussa, mutta en kovin paljon. Menetelmä on meillä lastensuojelussa käytössä
– koulukuraattori –

6.4.5 Internet mahdollisuutena

Nykyisin nuorisolla on mahdollista saada terveydellisiä tietoja enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Suurin haaste onkin kuinka saada nuoriso sitoutumaan terveyden edistämiseen. Elämme hyvin mediapainotteisessa maailmassa ja muun muassa internet tarjoaa mahdollisuuden tavoittaa nuorisoa, myös niitä nuoria, joita perinteinen terveysopetus ei saavuta. (Skinner, Maley, Smith, Chirrey & Morrison 2001, 297.)

Skinner ym. (2001, 297) esittelevät seitsemän kriittisen toiminnon mallin, jota alan toimijat voivat käyttää toimenpiteiden suunnittelussa. Käytännön esimerkkejä alkoholin, huumeiden ja tupakan käytön ehkäisytoimiin on otettu verkosta sekä TeenNet Website CyberIsle-verkkosivustolta. Lyhyttä nuorten tupakoinnin ehkäisyyn ja lopettamiseen tarkoitettua online-toimintoa, smoking Zine, on käytetty kuvaamaan kuinka tietoa voidaan esittää hyväksyvässä, hausassa ympäristössä käyttäen hyväksi vaihtoehtokysymyksiä, simulaatioita, tietoisukuja, itsearviointeja, henkilökohtaista palautetta ja vertaisryhmän keskusteluryhmiä. Samalla ammattilaisille suunnattu sivusto PractitionerNet tarjoaa foorumin ja ohjeita siitä, kuinka ammattilaiset voivat käyttää Internetiä nuorille tarkoitettujen toimenpiteiden suunnittelussa.

Internetistä löytyy lukuisia resursseja, jotka on tarkoitettu rohkaisemaan nuoria tutustumaan alkoholin vaikutuksiin ja siihen kuinka suhtautua juomiseen. Uuden Seelannin alkoholineuvontaviraston sivuilla on interaktiivinen lähestymistapa siihen kuinka rohkaista nuoria ajattelemaan alkoholin vaikutuksia. Fuel-nimisellä sivustolla nuoria kutsutaan järjestämään virtuaaliset juhlat. Juhlien aikana nuoret kaatavat drinkkejä ja tarkkailevat toisiaan ja sivuston mukaan juhlissa voi tapahtua suutelua, tappeluita ja jopa oksentamista. Kun juhlat ovat ohi, nuoret voivat järjestää uudelleen juhlat ja nähdä, miten asiat olisivat voineet mennä toisin. HADENOUGH-sivulla nuoret voivat tutkia suhtautumistaan alkoholiin ja nykyisiin juomatapoihin lukuisten itsearviointitehtävien avulla. Vaikka nämä palvelut on tarkoitettu nuorille, ne voivat tarjota alan toimijoille lähtökohdan kuinka keskustella nuorten asiakkaiden kanssa päihteiden käytöstä. (Skinner ym. 2001, 301.)

Internet mahdollistaa Skinnerin ym. (2001, 305) mukaan päihdeongelmista kärsiville nuorille mahdollisuuden saada apua ja tukea yötä päivää, kun ammatti-ihminen ei ole tavoitettavissa. Yhdysvalloissa myös vertaistukiryhmät voivat toimia netin välityksellä eikä apua tarvitse näin odottaa pitkiä aikoja.

7 KOULUKURAATTORIN VERKOSTOT

Koulukuraattorin työhön liittyy monia eri verkostoja ja yhteistyötahoja. Sipilä-Lähdekorven (2006, 25) mukaan koulupsykologi koetaan tärkeäksi, jos sellainen koulussa on. Koulun ulkopuolella tärkeimpiin yhteistyökumppaneihin kuuluvat sosiaalitoimi ja perheneuvola. Nuorisotoimi ja erityisnuorisotyö muodostavat yhdessä tärkeän yhteistyösektorin. Mielenkiintoista on, että vain pieni osa kuraattoreista pitää oppilaiden vanhempia yhteistyökumppaneinaan.

Opinnäytetyöhömmme osallistuneet koulukuraattorit pitävät vanhempia sekä oppilashuoltoa tärkeinä yhteistyötahoina. Halusimme nostaa vanhempien roolia enemmän esille, koska kodin ja koulun välistä yhteistyötä olisi kehitettävä myös nuorten päihdeongelmien ennalta ehkäisemiseksi.

7.1 Oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä yhteistyökanava kuraattorin työssä. Perusopetuslaissa oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen. (L 21.8.1998/628.)

Oppilashuoltoryhmään voi tuoda huolensa kuka tahansa koulun työntekijöistä, oppilas itse tai hänen vanhempansa. Oppilashuollon toimintaan kuuluvat ennaltaehkäisevä työ, kriisityö, huolen puheeksi ottaminen sekä ongelmiin puuttuminen. Moniammatillisen ryhmän tehtävänä on ennakoida kouluyhteisössä tapahtuvia muutoksia niin yksilö- kuin yhteisötasollakin sekä ehkäistä kiusaamista, päihteiden käyttöä ja koulupudokkuutta. (Honkanen & Suomala 2009, 41).

Moniammatillinen oppilashuoltoryhmä mahdollistaa yhteistyön niin terveydenhuollon, sosiaalitoimen kuin opetustoimen välillä. Jos oppilaalla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia, tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden ja vanhempien kanssa. Yhteistyö mahdollistaa esimerkiksi asian käsittelyn koululla, joka voi olla vanhempien mielestä neutraalimpi paikka kuin sosiaalitoimisto. (Honkanen & Suomala 2009, 43.)

7.2 Perhe- ja verkostokeskeinen työote

Perhekeskeinen näkökulma tarkoittaa, että perhettä pidetään omana asiantuntijanaan ja sitä arvostetaan kaikissa perhettä koskevissa päätöksissä ja suunnitelmissa. Verkostokeskeisellä työllä tarkoitetaan työntekijän ja työryhmän toimintaperiaatetta ottaa ihmisen sosiaalinen verkosto aina huomioon. Tällöin työntekijä voi luopua ajatuksesta, että hän on ainoa hoitava tekijä ja kykenee hyödyntämään usean ihmisen voimavaroja. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 192.)

Perheen määritelmä on muuttunut ja merkittäväksi on tullut näkemys, että yksilöllä on oikeus määritellä perhe itse. Avioerot ja uusperheiden muodostuminen ovat asioita, joiden myötä lapset ja nuoret voivat määrittää perheensä toisin kuin esimerkiksi biologisten taustojen kautta. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa vanhempia, jotka käytännössä huolehtivat lapsista. Psykologinen vanhemmuus on lapsen tunnetasolla kokemaan vanhemmuutta. Isä- ja äitipuolten lisäksi myös isovanhemmat voivat olla lapselle tai nuorelle läheisiä arjessa tukijoita. Perhekeskeisessä työotteessa tärkeintä eivät ole määritelmät vaan asiakkaan kokemus siitä, että juuri hänelle läheisimmät henkilöt voisivat osallistua hänen elämäänsä koskettaviin asioihin. (Vilen ym. 2008, 194–195.)

Verkostotyöllä pyritään vastaamaan asiakkaiden muuttuviin ja monimuotoisiin tarpeisiin. Palvelujärjestelmässä eri sektoreiden väliset osa-alueet ovat usein jäykkiä ja yksikköjen perustehtävät rajattu tarkasti. Tämä voi vaikeuttaa viranomaisten yhteistyötä. Verkostossa työskennellään voimavarakeskeisestä näkökulmasta, joka tarkoittaa, että yksilön ja hänen verkostonsa voimavaroja

pyritään tukemaan. Verkosto voi olla yhteisö-, asiantuntemus-, tai ihmisverkosto tai niiden yhdistelmä. (Vilen ym. 2008, 202–203.)

Verkostoyhteistyö. Verkostoyhteistyö edellyttää osallistujien yhteisesti laatimia pelisääntöjä. Kouluissa tapahtuva päihteiden käytön ehkäisy on usein yhteistyötä terveys-, päihde- ja raittiusjärjestöjen kanssa ja työtä tehdään eri hallinnonalojen kesken. Tärkeää on sopia menettelytavat, vastuunjako ja tehtävät. Yhteistyö on rikkaimmillaan kaikkia osapuolia hyödyttävää, rikastuttavaa ja resursoivaa. Osallistujien on määriteltävä roolijako ja asemansa yhteistyössä ja jokainen osallistuja tuo ryhmään ammatillisen ja persoonallisen panoksensa. Yhdessä laaditut tarkoitukset ja tavoitteet on tuotava käytännön tasolle ja muokattava työtehtäviksi. Yhteistyö edellyttää kaikkien tasavertaista osallistumista, avointa keskustelua ja toistensa ammatillisuuden tai muun asiantuntijuuden kunnioittamista. (Huoponen ym. 2001, 59–60.)

Salassapitosäännöt voivat kaventaa yhteistyötä ja toimintaa ja siksi esimerkiksi oppilaitoksen olisi hyvä sopia yhteisestä käytännöstä mistä voi puhua, kenen kanssa, missä tilanteessa ja mikä tieto on välttämätöntä jakaa oppilaan opintojen kannalta? (Honkanen & Suomala 2009, 75.) Salassapitoasiat voivat hiertää muissakin yhteistyötahoissa ja sosiaalialalla tämä dilemma tulee aina aiheuttamaan pohdintaa.

Kuraattorin epäselvä rooli ja hallinnolliset asiat voivat nousta työn haasteiksi. Sipilä-Lähdekorven (2006, 24–25) mukaan kuraattorin roolin epäselvyyttä aiheuttavat lähinnä ristiriitaiset tai ylisuuret odotukset, roolien vaihtelu eri kouluilla sekä resurssien vähyys. Ilman roolin selkiyttämistä työn päällekkäisyyttä voidaan kokea esimerkiksi terveydenhoitajan tai erityisopettajan kanssa.

Yhteistyökumppaneiden runsaus vaatii kuraattorilta hyviä ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja. Sipilä-Lähdekorven (2006, 25) mukaan koulun sisällä tärkein yhteistyötaho on rehtori, jonka merkitys koulun ilmapiirin luojana on vahva. Myös oppilaiden jatko-ohjauspaikkojen määrä kertoo laajasta verkostoitumisesta; kuraattorit lähettävät oppilaita yli 20 erilaiseen yksikköön, joista tärkeimmiksi ovat muodostuneet lasten- ja nuorisopsykiatriset yksiköt sekä perheneuvolat.

7.3 Lastensuojelu

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on tärkeä yhteistyötaho koulukuraattorille. Huhtasen (2007, 200–201) mukaan vielä 1980-luvulla ei lastensuojelu kuulunut lainkaan esimerkiksi luokanopettajan koulutukseen tai työhön. Siirryttäessä 2000-luvulle lastensuojelun käsitteet ja toimintamallit alkoivat olla osa arkipäivän työtä. Asiakasmäärä on vain nousussa. Muistettava on, että lastensuojelun palveluprosessi on kokonaisuus, jonka yhteen toimivuus on tärkeää. Lastensuojelu jakautuu ehkäisevään työhön, avohuollon palveluihin ja tukitoimiin, huostaanottoon ja sijaishuoltoon.

Opinnäytetyöhömmme osallistuneilla koulukuraattoreilla on käytössään yhdessä laadittu huolipolku, jonka mukaan he voivat edetä myös päihdetyössä nuoren kanssa. Huolen herätessä koulukuraattori keskustelee nuoren kanssa ja jos nuori aktivoituu tämän jälkeen ja huoli häviää, ei lisätoimia tarvita. Huolen jatkuessa otetaan keskusteluun mukaan nuoren vanhemmat ja tarvittaessa luodaan yhteiset pelisäännöt. Vanhempien kanssa käytävässä keskustelussa apuna voi olla esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta tai läheisneuvonpito. Huolen edelleen jatkuessa, esimerkiksi päihteiden käytössä, kuraattori voi tehdä lastensuojeluilmoituksen ja saada näin avukseen eri verkostoista moniammatillista näkemystä nuoren auttamiseksi.

Painopiste on uuden lastensuojelulain mukaan siirtymässä enemmän ennalta ehkäisyyn ja perheen osallisuuden ja voimavarojen tukemiseen. Yhteistyön tekeminen perheen, asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa on uuden lain keskeinen asia. (Huhtanen 2007, 205.) Nuorten päihdeongelmia kohdatessa yhteistyö on tärkeää ja osittain pakollistakin tilanteissa, joissa lastensuojeluilmoitus on tehty. Koulukuraattori voi toimia linkkinä ja olla nuoren tukena, kun palveluprosessi sosiaalitoimen kanssa käynnistyy.

Vuoden 2008 alussa voimaan astuneessa lastensuojelulaissa määritellään, että kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka tukevat koulunkäyntiä sekä ehkäisevät ja poistavat oppilaiden kehitykseen liittyviä sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia. Näillä palveluilla tulee edistää myös koulun ja

kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Uudessa lastensuojelulaissa korostuu myös velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, jos viranomainen on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Laki koskettaa muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevia henkilöitä. (L13.4.2007/417.)

Puustisen kirjoittamassa artikkelissa (2009, 28) koulukuraattori Merja Orava on sitä mieltä, että lastensuojeluilmoituksen tekemisen voi ujuttaa paremmin sosiaalityön ammattilaiselle kuin esimerkiksi rehtorille tai opettajalle. Tällöin opettajan suhde oppilaaseen sekä hänen vanhempiansa säilyy ja kriisin lauettua opetustyö voi jatkua häiriöttä. Koulukuraattorilla on oltava tarpeeksi vahvuutta ottaakseen vastaan vanhempien tai nuoren mahdolliset vihantunteet.

8 TAHARON-TYÖVÄLINEEN KEHITTÄMINEN TOIMINTATUTKIMUKSENA

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tutkia todellisuutta ja pyrkiä muuttamaan sitä. Päämääränä on käytännön hyödyn saavuttaminen, osallistujien valtautuminen ja käyttökelpoisen tiedon saaminen. Tutkijan rooli on osallistuva ja hän voi tehdä tarkoituksellisen intervention kohteeseen. Tutkimukseen liittyvät päätelmät syntyvät vähittäisen kehitymis- ja tulkintaprosessin avulla hermeneuttisesti. Yksi toimintatutkimuksen erikoispiirre verrattuna muihin tutkimusmenetelmiin on tutkijan näkökulmassa, joka on aina subjektiivinen ja aktiivinen. (Heikkinen 2008, 22.)

Toimintatutkimuksen piirteisiin kuuluvat käytäntöihin suuntautuminen, muutokseen pyrkiminen ja tutkittavien osallistuminen tutkimusprosessiin. Tutkimuksen kohteena ja substanssina voi olla lähes mikä tahansa ihmiselämään liittyvä piirre. Olennaista on paitsi tuottaa uutta tietoa myös pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asiointilojen muutokseen parantamalla niitä tavalla tai toisella. (Kuula 1999, 10–11.) Opinnäytetyömme tutkimustehtävänäme oli kehittää työväline sekä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön että nuorten päihteiden käytön kartoittamiseen ja ennalta ehkäisyyn. Koulukuraattorit osallistuivat työvälineen kehittämiseen tuomalla kokemuksellisia mielipiteitään dialogisissa keskusteluissamme.

8.1 Tutkiva ote toimintaan

Toimintatutkimus on ajallisesti rajattu kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uutta toimintatapaa. Pienimuotoisimmillaan se on oman työn kehittämistä, mutta työtehtävät edellyttävät lähes aina yhteistyötä muiden kanssa. Toimintatutkimuksessa tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi ja sen lähtökohta on aina ihmisten toiminnan tutkimisessa. Toimintatutkimus kohdistuu

erityisesti sosiaaliseen toimintaan, jossa vuorovaikutus on keskeisessä asemassa. Ihmiset suuntaavat toimintansa toisiin yksilöihin ja heitä ohjaa yhteinen tulkinta, merkitys tai näkemys toiminnasta ja sen tarkoituksesta. (Heikkinen 2008, 16–17.) Aikataulutimme kehittämistehtävämme yhdessä koulukuraattorien kanssa huomioiden koulun lukukaudet. Koulukuraattorien kautta saimme tietoa eri Taharon-työvälineen osien toimivuudesta ja kehitimme välinettä heidän esille tuomien muutosehdotusten pohjalta.

Heikkisen (2008, 27–30) mukaan toimintatutkimus on interventioon perustuva, käytännönläheinen, osallistava, reflektiivinen ja sosiaalinen prosessi. Sen tarkoituksena on muun muassa tutkia sosiaalista todellisuutta, jotta sitä voitaisiin muuttaa. Tutkimuksessa yhdistetään teoria sekä käytäntö ja tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ja saattaa tieto julkisesti arvioitavaksi. Tämä erottaa toimintatutkimuksen muusta työn tai työtapojen kehittämisestä.

Taharon kehitettiin käytännönläheiseksi työvälineeksi, jonka syntymiseen vaikutti koulun tarve kehittää yhteistyötä vanhempien kanssa sekä koulukuraattorien tarve puuttua nuorten päihteiden käyttöön. Yksi opinnäytetyömme tavoite oli kehittää kysely päihteistä, joka voitaisiin tehdä koko ikäluokalle. Tällöin on huomioitava, että kaikilla nuorilla ei ole vielä kokemusta päihteiden käytöstä. Pyrimme saamaan tutkimustehtävämme avuksi teoriaa, joka olisi mahdollisimman tuoretta ja ajankohtaista.

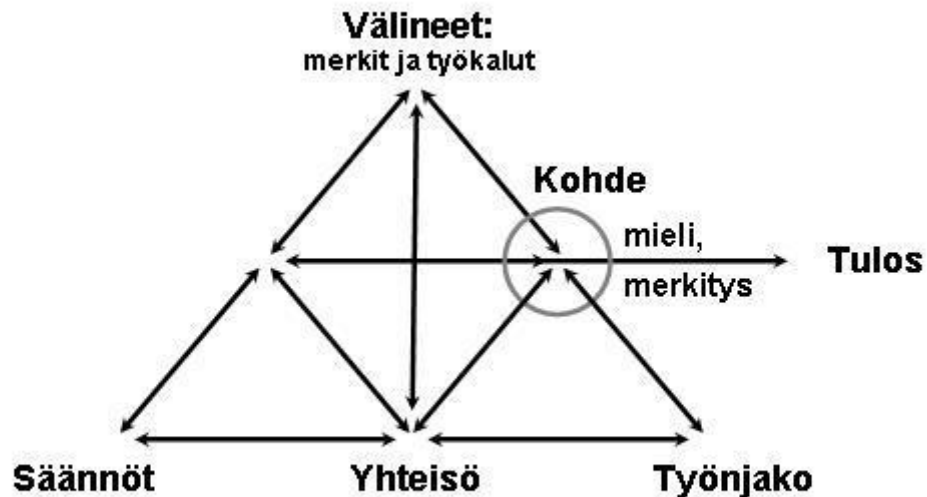
Yksi keskeisimmistä toimintatutkimuksen piirteistä on se, että tutkittavat eivät ole passiivisena kohteena, vaan aktiivisina osallisina muutos- ja tutkimusprosessissa. Myös tutkijan osallistuessa aktiivisesti muutosprosessiin, on tutkijan ja tutkittavien suhteen perustana yhteistyö ja yhteinen osallistuminen. Tutkimusprosessi etenee syklisesti, joka tarkoittaa sitä, että ensin valitaan päämäärät. Sen jälkeen tutkitaan ja kokeillaan käytännön mahdollisuuksia edetä valittuihin päämääriin. Tämän jälkeen arvioidaan, mitä on tehty ja päämääriä voidaan jälleen muotoilla tarkemmiksi. Näin tutkimuksesta muodostuu prosessi, jossa suunnittelun, toiminnan ja toiminnan arvioinnin vaiheet vuorottelevat. (Kuula 1999, 218.) Työssämme näkyy syklisyys siten, että refleктоimme yhdessä koulukuraattoreiden kanssa työvälineen tarvetta, suunnittelimme tietopaketin sekä kyselyt, joita

toteutettiin käytännössä. Kokeilujen myötä kuraattorit havaitsivat muutostarpeita kyselyihin tai osia, jotka toimivat hyvin. Näin esimerkiksi syntyi ajatus ennalta ehkäisevästä kyselystä, joka voitiin suunnata kaikille 7.-luokkalaisille.

8.2 Kehittävä työntutkimus tutkimussuuntauksena

Kehittävä työntutkimus tunnetaan lähinnä Suomessa, jossa se on syntynytkin, mutta sen taustalla oleva teoreettinen lähestymistapa on myös kansainvälisesti tunnettu. Toimintatutkimuksen tapaan kehittävässä työntutkimuksessa sekä analysoidaan että kehitetään käytäntöjä yhteistyössä toimijoiden kanssa, jolloin heitä autetaan refleктоimaan omaa toimintaansa ja sen muutoshaasteita. Kehittävä työntutkimus etenee sykleittäin, jossa ensin kyseenalaistetaan vallitseva käytäntö ja tehdään siitä analyysi. Sen jälkeen kehitetään uusi työnteon malli, jota tutkitaan ja kehitetään ja joka voidaan myöhemmin vakiinnuttaa käytäntöön. Kehittävä työntutkimus on osallistavaa ja prosessin aikana voidaan tarvita valtasuhteiden analysointia sekä aitoja toisin tekemisen vaihtoehtoja. (Heikkinen, Kontinen & Häkkinen 2008, 60–67.) Valitsimme tämän yhdeksi tutkimustehtävämme suuntaukseksi, koska koemme, että olemme yhdessä koulukuraattorien kanssa työväliseen tutkijoihin ja kehittäjiin. Työvälisestä muodostui tästä syystä toimiva ja myös tulevaisuudessa käytäntöön jäävä.

Työntekijänä voidaan tarkastella ketä tahansa työpaikan yksittäistä toimijaa tai työntekijäryhmää. Yhteisöllä tarkoitetaan kaikkia niitä toimintajärjestelmän osanottajia, jotka jakavat saman kohteen. Työnjakokysymykset ovat muuttuneet yhä monimutkaisemmiksi, kun työtehtävät ovat eriytyneet erikoistuneemmiksi osiksi koko tuotanto- tai palvelutoiminnan kokonaisuudesta. (Kehittävän työntutkimuksen käsitteet [viitattu 3.10.2009].) Tähän opinnäytetyöhömmme osallistuneet koulukuraattorit olivat kiinnostuneita pohtimaan uusia työtapoja lähestyessään nuoria päihteiden käyttöön liittyvissä asioissa. Heillä oli käytössään jo erilaisia päihdemittareita ja kyselyitä, jotka mittaavat päihteiden käytön määrää. He halusivat kuitenkin työhönsä uuden kyselykaavakkeen, jonka avulla voi keskustella nuoren kanssa, jolla ei vielä ole ollut päihteiden käyttöä.

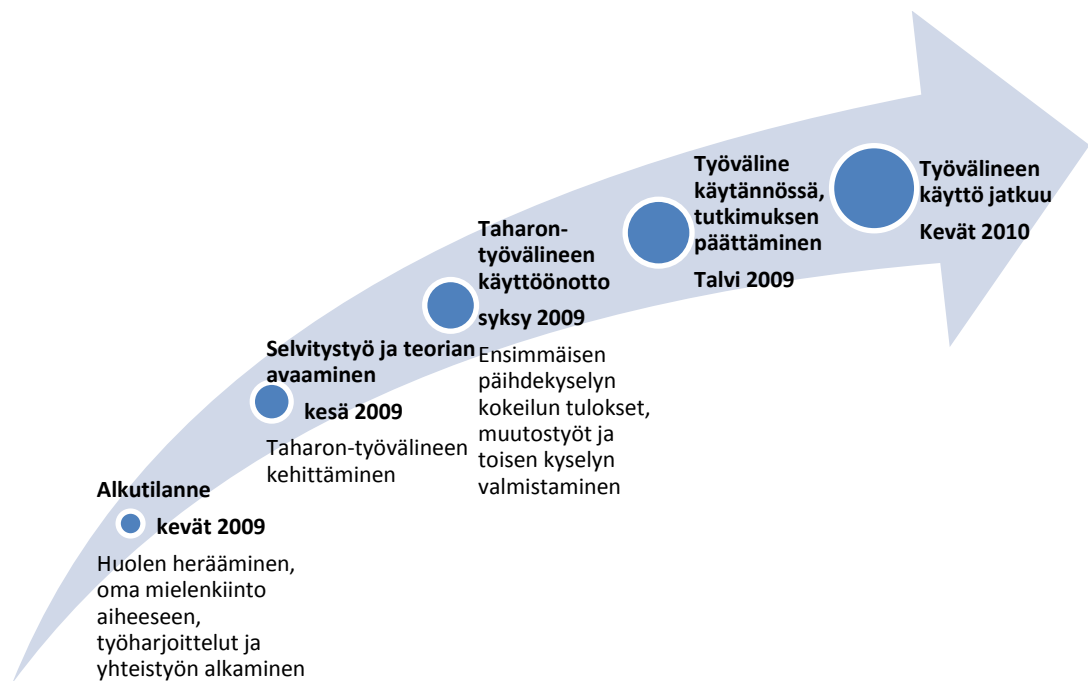

Kuvio 1. Toimintajärjestelmä (Engeströmin 1987; 1995 mukaan)

Toimintajärjestelmän malli on yksi kehittävän työntutkimuksen periaatteellisista lähtökohdista. Se on sekä teoreettinen malli toiminnan rakentumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä että hyvin käytännönläheinen analyysiväline työn osatekijöiden erittelyyn. (Kehittävän työntutkimuksen käsitteet [viitattu 3.10.2009].) Engeströmin kolmio on mielestämme hyvä malli kehittämämme työväliseen prosessissa. Työn kohteena ovat nuoret, joiden päihteiden käyttöön pyritään puuttumaan erilaisin välinein, esimerkiksi kehittelemiemme kyselyjen avulla. Säännöt ja lait sanelevat koulussa tehtävää ennalta ehkäisevää työtä ja yhteisöön kuuluvat muun muassa nuorten vanhemmat. Työnjako kussakin koulussa mietitään erikseen. Meidän tutkimustehtävässämme kuraattori tekee ennalta ehkäisevää päihdetyötä nuoren kanssa unohtamatta yhteistyötahojaan esimerkiksi oppilashuoltoa, kouluterveydenhoitajaa tai lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

8.3 Taharon-työvälineen prosessikuvaus

Tutkimustehtävämme liittyi koulukuraattorin työn kehittämiseen eli kuinka koulussa voisi tehokkaammin puuttua nuorten päihteiden käyttöön ja voidaanko yhteistyötä nuorten vanhempien kanssa lisätä. Työvälineen kokeilu toteutettiin kahden kunnan koulukuraattorien kanssa. Toimintatutkimukseen kuuluu läheisesti uuden työmenetelmän arviointi ja oman toiminnan reflektointi (Heikkinen 2008, 22).

Kuvio 2. Taharon-työvälineen kehittäminen vaiheittain

Tutkimuksen tekeminen voidaan hahmottaa vaihe vaiheelta etenevänä prosessina. Toimintatutkimuksen poikkeavuus verrattuna tavanomaiseen tutkimusprosessiin näkyy siinä, että sen lähtökohtana voi olla arkisessa toiminnassa havaittu ongelma, jota ryhdytään kehittämään. Ajatustyötä ja keskustelua vaaditaan varsinkin alkuvaiheessa, jolloin tapahtuu suunnittelua ja kenttätöissä painottuu itse toiminta. Toimintatutkimuksen sykliin kuuluu sekä konstruoivia että rekonstruoivia vaiheita. Konstruoiva toiminta on uutta rakentavaa sekä tulevaisuuteen suuntaavaa ja rekonstruoivissa vaiheissa havainnoidaan ja arvioidaan toimintaa. Useat peräkkäiset syklit muodostavat spiraalin, jossa

toimintaa kehitetään suunnittelun, havainnoinnin ja reflektion avulla. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2008, 78–81.) Yllä kuvaamme Taharon-työvälineen kehittämisprosessia eri vaiheiden kautta. Työväline jää kuraattoreille opinnäytetyömme jälkeenkin ja sen kehittäminen voi jatkua edelleen.

8.3.1 Alkutilanne

Tämä opinnäytetyön aihe syntyi vuoden 2009 alussa automatkoilla käydyistä keskusteluistamme vuoden 2007 kouluterveyskyselyjen tuloksista. Niistä nousi yhteiseksi huolenaiheeksi nuorten humalahakuinen juominen kunnissamme. Humalahakuisella juomisella tarkoitetaan sitä, että nuori käyttää alkoholia vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan asti. Myös vanhemmuuden puute oli nuorten kohdalla lisääntynyt kunnissamme. (Mielestään selvä.. 2009–2012). Mietimme myös kuinka kouluterveyskyselyjen tuloksia voisi saada paremmin esille ja enemmän nuorten vanhempien tietoisuuteen. Itsellemme tulokset tulivat perusturvasektorilla suorittamien työharjoittelujen kautta ja kiinnostus tuloksiin on selitettävissä sekä aiheeseen liittyvillä opinnoilla että vanhemmuudella. Nuorten vastaukset ja mielipiteet kiinnostavat, koska olemme itsekin äitejä tämän ikäisille nuorille.

Huomasimme, että nuorten päihteiden käyttö on herättänyt keskustelua kuntiemme lehdissä sekä huolestuneiden vanhempien keskuudessa. Keskusteluissamme nousi esille, että kodin ja koulun yhteistyö tuntuu vähenevän huomattavasti, kun lapsi siirtyy yläkouluun. Alaluokilla yhteistyö on mielestämme luonnollisempaa. Aluksi mietimme, että kohdistamme tutkimuksemme nuoriin ja heidän ongelmiin, mutta aihetta oli mielestämme jo tutkittu paljon. Halusimme kehittää jotain uutta ja konkreettista.

Keväällä 2009 saimme molemmat osallistua työharjoittelun kautta koulukuraattorin työhön. Koulukuraattoreiden työkentät olivat hyvin erilaisia. Toinen heistä toimii yläasteen lisäksi alakouluissa ja toisen kuraattorin toimi on osittain toisen asteen

koulutuksessa. Työharjoitteluissa syntyneiden keskustelujen pohjalta päädyimme kehittämään uusia työvälineitä koulukuraattoreille nuorten päihteiden käytön ennalta ehkäisemiseen sekä koulun ja kodin yhteistyön lisäämiseen. Tutkimustehtäväämme osallistui kaksi koulukuraattoria Etelä-Pohjanmaan kunnista.

Toukokuun alussa kartoitimme sähköpostin välityksellä koulukuraattoreiden yhteistyökumppaneiden mielipiteitä nuorten tämän päivän haasteista, koulukuraattorin työn kehittämisestä sekä työmenetelmistä. Kysyimme myös miten yhteistyö koulukuraattoreiden kanssa on sujunut. Lähetimme 10 kyselyä ja ne osoitettiin rehtorille, perusturvajohtajalle, sosiaalityöntekijälle, opettajille, kouluterveydenhoitajille ja koulunkäyntiavustajalle. Vastauksia saimme viisi, joista kolmessa vastauksessa todettiin, että nuorten päihteiden käytön ehkäisemiseen tulisi löytää keinoja. Vastauksissa oltiin myös huolissaan vanhemmuudesta ja nuorten kasvavista suorituspainesta. Koulukuraattorien työmenetelmiä tunnettiin hyvin ja yhteistyö nähtiin sujuvana kaikkien osallistuneiden kesken. Kahdessa vastauksessa oltiin huolissaan siitä vaikuttavatko liian tiukat salassapitosäädökset sujuvaan yhteistyöhön eri verkostojen kesken.

Verkostoitumista on edelleen kehitettävä, eli hyviä ja reaaliaikaisesti toimivia yhteistyökäytäntöjä. Kiinnittäisin huomiota siihen, että koulukuraattorin tulisi saada joustavasti tietoja eri viranomais- ja toimijatahoilta. Saattaa näin jo ollakin, mutta usein tietosuoja on joustavan tiedonkulun esteenä. Jos asia on kunnossa, niin ok, mutta jos tässä suhteessa on ongelmia, on tätä puolta tuotava eri yhteyksissä esille, ettei tietosuoja muodostu hyvän toiminnanesteeksi. (Harju 2009)

Toukokuussa 2009 lopulla järjestimme yhteisen tapaamisen tutkimukseemme osallistuneiden koulukuraattoreiden kanssa. Tapaamisessa käsitelimme uuden työvälineen kehittämiseen liittyviä asioita. Tapaamiseen osallistui myös naapurikunnan koulukuraattori, jolla on kokemusta ja koulutusta nuorten kanssa tehtävästä päihdetyöstä. Hän oli osallistunut hiljattain ehkäisevän päihdetyön koulutukseen ja toi esille omaa kokemustaan työvälineen kehittämiseen. Päädyimme tekemään kahdesta osiosta muodostuvan työvälineen koulukuraattoreiden käyttöön. Ensimmäinen osio olisi vanhemmille suunnattu

tietopaketti, joka sisältäisi myös kuraattoreille palautettavan kyselyn (liite 2) ja toinen osio olisi kysely päihteistä nuorille (liite 3). Jälkimmäinen kysely olisi siis vain koulukuraattorille suunnattu työväline.

Mielestämme 7.-luokkalaisten vanhemmille lähetettävässä tietopaketissa tuli olla tuoreet kouluterveyskyselyjen paikkakuntakohtaiset tulokset. Kuten aiemmin mainitsimme, olimme huomanneet, että kouluterveyskyselyjen tulokset eivät aina tule selkeästi vanhempien tietoon. Niistä puhutaan usein vain koulujen järjestämässä vanhempainillassa, johon kaikki eivät osallistu. Nuorten vanhemmille suunnattuun tietopakettiin koulukuraattorit toivoivat yhteystietoja eri viranomaisille sekä tietoa nuorten oikeuksista ja velvollisuuksista. Tärkeänä he kokivat, että tietopaketissa painotetaan alkoholin välittämistä alaikäisille rikoksena, koska eri tilastoissa on huomattu, että vanhemmat voivat ostaa alkoholia nuorille. Tietopaketissa oleva kuraattorille palautettava kysely koulun ja kodin yhteistyön tueksi, koettiin tärkeäksi. Toiveena oli, että se auttaisi vanhempia purkamaan mahdollisia huoliaan lapsensa yläluokalle siirtymisen suhteen. Kyselyssä toivottiin olevan koulukuraattorin yhteystiedot ja mahdollisuus esittää toivomuksia koulun ja kodin yhteistyölle.

Vanhemmille lähetettävän tietopaketin tuli olla ulkomuodoltaan kiinnostusta herättävä, mutta riskinä todettiin, että kaikki vanhemmat eivät sitä välttämättä lue. Paketin tulisi sisältää viranomaisten yhteystietojen lisäksi myös päihteisiin liittyvää tietoa muistutukseksi vanhemmille, esimerkiksi ikärajoja. Siinä olisi hyvä olla tietoa myös muista nuoren elämään liittyviä asioista, kuten murrosiän tuomia haasteita, varoitusmerkkejä nuoren käytöksen muutoksista sekä oppilashuoltoryhmän toiminnasta.

Tärkeimpänä asiana kuraattorit kokivat, että nuorille tehtävässä päihdekyselyssä asiat kerrottaisiin niiden oikeilla nimillä. Päihteistä pitäisi pystyä puhumaan suoraan ja rehellisesti. Tärkeänä koettiin myös nuoren mahdollisen päihteiden käytön tai kokeilun selvittämisen monelta eri näkökulmalta. Tapaamisessa todettiin, että nuorille suunnatun päihdekyselyn pitäisi toimia keskustelun pohjana nuoren ja kuraattorin välillä. Nuorella tulisi kuitenkin aina säilyä mahdollisuus olla vastaamatta esitettyihin kysymyksiin. Tapaamisen lopuksi päätimme lähteä

kehittelemään kyselyä päihteistä, joka voitaisiin teettää kaikilla aloittavilla 7.-luokkalaisilla. Valitsimme 7.-luokkalaiset kohderyhmäksi, koska yläasteelle siirtyminen on usein suuri elämänmuutos nuorelle. Koulukuraattorit kokivat, että päihteistä olisi hyvä puhua heti yläasteelle siirtymisen yhteydessä.

8.3.2 Selvitystyö ja teorian avaaminen

Kesän 2009 aikana selvitimme mitä päihdekyselyitä ja vanhemmille suunnattuja tietopaketteja on jo olemassa. Otimme selvää onko vanhempien tietopaketteja käytetty kunnissamme sekä minkälaisia kokemuksia niistä oli olemassa. Selvityksessä huomasimme, että ennalta ehkäisevää päihdekyselyä nuorille ei ole ollut käytössä. Kyselyt ovat olleet usein suunnattuja jo niille nuorille, joilla on ilmennyt ongelmia päihteiden kanssa.

Vanhemmille suunnattuja tietopaketteja oli jo olemassa, mutta toisen kunnan alueella ne olivat sisällöltään osittain vanhentuneita. Toisessa kunnassa vanhemmille oli juuri kehitelty opas eri tilanteisiin nuorten kanssa. Tämän vuoksi päädyimme kehittämään ajankohtaista tietopakettia vain toisen kunnan 7.-luokkalaisten vanhemmille. Yläasteelle siirtyminen tuo nuoren elämään muutoksia ja tämän vuoksi halusimme edesauttaa kodin ja koulun yhteistyötä sekä keskustelua päihteiden käytöstä. Vanhempien tietopaketin sisältöä pohdimme tarkasti ja halusimme siitä mahdollisimman selkeän ja ytimekkään. Mietimme mitä itse haluaisimme tietää, kun lapsemme siirtyvät yläasteelle. Koimme, että vanhempien on tärkeää saada tukea ja kannustusta kasvatustyölleen, mutta huolen ilmaantuessa heidän on hyvä tietää mihin voi ottaa yhteyttä. Vanhemmille suunnatun kyselyn kodin ja koulun yhteistyön tueksi halusimme tehdä mahdollisimman helposti täytettäväksi, mutta sisällöltään keskustelua herättäväksi. Kysymyksiä tehdessämme käytimme teorian lisäksi omaa kokemusta nuoren vanhempana.

Kesän aikana perehdyimme myös opinnäytetyömme teoriaosuuteen ja etsimme ajankohtaista tietoa työhömme liittyen. Teoriaosuuden rajaaminen tuntui aluksi

vaikealta, koska ajankohtaisia ja uusia teoksia löytyi paljon. Tärkeänä koimme, että työmme teoriaosuus olisi mahdollisimman tuoreista lähteistä. Pyrimme teoriaosuuden kokoonpanossa huomioimaan, että kaikki tieto liittyisi tulevan työväliseen ympärille.

8.3.3 Taharon-työväliseen käyttöönotto

Elokuussa 2009 saimme valmiiksi nuorille suunnattu sekundaaritason päihdekyselyn (liite 3) koulukuraattoreiden käyttöön. Lähetimme kyselyn tutkimukseemme osallistuneille koulukuraattoreille ja he lupasivat kokeilla sitä heti nuorten kanssa. Elokuun lopulla kokoonnuimme koulukuraattoreiden kanssa analysoimaan kyselyn toimivuutta ja kysymyksiä. Kyselyä oli kokeiltu muutamalle nuorelle ja siihen oltiin tyytyväisiä yleisellä tasolla. Kyselyyn haluttiin lisätä vielä tarkennuskysymys koskien kenen kanssa nuori käyttää tai kokeilee päihteitä. Lisäsimme kyselyyn kuraattoreiden ehdottamat muutokset ja lähetimme heille muutetun kyselyn sähköpostin välityksellä.

Syyskuussa sekundaaritason päihdekyselymme vietiin koulukuraattorin toimesta oppilashuoltoryhmään toisessa tutkimukseen osallistuneessa koulussa. Siellä todettiin, että kysely toimii silloin, kun nuorta epäillään päihteiden käytöstä tai hän kuuluu riskiryhmään. Kysymykset olivat sekä oppilashuoltoryhmän että kuraattorien mielestä osittain liian suoria toimiakseen kaikkien 7.-luokkalaisten kohdalla, joka oli kyselyn alkuperäinen tavoitteemme.

Tämän palautteen pohjalta päädyimme kehittämään syyskuun lopulla uuden kyselyn (liite 4), joka vahvasti painottuisi ennalta ehkäisevään muotoon ja olisi mahdollista toteuttaa myös niiden nuorten kanssa, joilla ei vielä ole kosketusta päihteisiin. Keskustelimme koulukuraattorien kanssa heidän toiveistaan ja kokemuksistaan kuinka nuorta voisi lähestyä luottamuksellisesti. Osa kysymyksistä liittyy esimerkiksi koulussa olevaan terveystietoon ja sen herättämiin tuntemuksiin nuorena. Nuori voi myös kertoa koulukuraattorille mitä ongelmia on nähnyt tai kuullut päihteistä aiheutuvan ystävälleen tai tutulleen.

Tässä kohtaa pidimme tärkeänä, että nuoren ei tarvitse kertoa näiden tuttujen nimiä vaan ainoastaan pohtia tilanteisiin liittyviä ongelmia. Viimeinen kysymys on mielestämme tärkeä, koska nuoren täytyisi miettiä jo etukäteen suhtautumista tilanteeseen, jossa hänelle tarjotaan päihteitä. Kieltäytyminen ei ole helppoa, jos samalla joutuu pelkäämään esimerkiksi kiusatuksi tulemista. Uusi ennaltaehkäisevä kysely nuorille valmistui syyskuussa 2009 ja sen kokeileminen aloitettiin heti.

Viimeinen kysymys varsinkin on hyvä. Nuori voi mielikuvissaan jo harjoitella kieltäytymistä. On tärkeää, että on periaatteessa miettinyt asian, kun käytännössä asia tulee esiin. Sopii tietysti myös päihteitä vähentävälle miettiä, miten pystyy olla juomatta tai vähentämään annosmäärää vaikka kaverit juovat tai tarjoavat päihteitä.

– koulukuraattori –

Vanhemmille suunnattu tietopaketti ja kuraattorille palautettava kysely olivat valmiita, mutta paketin käyttöönoton aikataulua vielä mietittiin. Lopulta koulukuraattori päätti, että tietopaketin käyttöönotto ja sen jakaminen vanhemmille voisi tapahtua marraskuulla järjestettävässä 7.-luokkalaisten vanhempainillassa.

8.3.4 Työväline käytännössä ja toimintatutkimuksen päättyminen

Ensimmäinen nuorille suunnattu sekundaaritason päihdekysely (liite 3) todettiin koulukuraattoreiden käytössä tarpeelliseksi. Koulukuraattorit voivat käyttää kyselyä korjaavana työvälineenä eli silloin, kun huoli nuoren päihteiden käytöstä on tullut esille. Ennalta ehkäisevän kyselyn (liite 4) toteutus tapahtui niin, että koulukuraattorit tapasivat yläasteen aloittavat nuoret yksitellen. Tapaamisen yhteydessä otettiin puheeksi nuoren suhtautuminen päihteisiin kyselyn avulla. Kuraattoreiden mielestä kyselyn voi toteuttaa monella tavalla. Toinen kuraattoreista näki sopivaksi, että nuori saa itse rauhassa vastata kysymyksiin ja vastauksista keskusteltiin yhdessä. Toinen taas koki, että hän keskustelee ja kirjaa itse samalla nuoren ajatukset kyselyyn. Kyselyn rinnalla voi käyttää myös muita jo olemassa olevia työvälineitä.

Ennalta ehkäisevä kysely oli tarkoituksena kokeilla kaikille 7.-luokkalaisille koulujen joululomaan mennessä, mutta aikatauluun tuli muutoksia koulukuraattoreiden työkiireiden ja sairausloman johdosta. Toinen kuraattoreistamme toimii puolet työajastaan perusturvan puolella sosiaaliohjaajana eli ajan vähyys tuli esteeksi. Kyselyä ehdittiin toteuttaa noin 40:lle 7.-luokkalaiselle ja toteutusta päätettiin jatkaa keväällä 2010.

Käyttöä helpottaa myös se, ettei kysymyksiä ole paljoa. Ainut ongelma tietysti kuraattorin työssä, että mistä löytää ajan kyselyn tekemiseksi, jos ajatellaan, että se tehdään koko ikäryhmälle.

– koulukuraattori -

Marraskuussa toisen kunnan koulukuraattori käytti vanhemmille suunnatun tietopaketin sisältöä keskustelun tukena vanhempainillassa. Tietopaketti jaettiin kaikille vanhempainiltaan osallistuneille vanhemmille ja mukana paketissa oli kuraattorille palautettava kysely kodin ja koulun yhteistyön tueksi. Tietopaketti ja kysely annettiin oppilaiden mukana niille vanhemmille, jotka olivat poissa vanhempainillasta. Paketissa oli mukana myös palautuskuori. Palautusprosentti oli hyvä ja vastaukset todettiin rakentaviksi kodin ja koulun yhteistyötä ajatellen.

Työvälineen nimeäminen oli haasteellinen tehtävä. Mietimme mikä nimi kuvaisi koko työvälinettä parhaiten ja päädyimme Taharon murren nimeeseen. Taharon kuvaa mielestämme hyvin työvälineen koko sisältöä ja käyttöä, koska uuden asian hyväksyminen vaatii kaikkien osapuolien tahtoa sekä halua muutokseen. Tahtoa vaaditaan sekä vanhemmilta, nuorilta että koulun henkilökunnalta, jotta yhteistyö olisi rakentavaa esimerkiksi nuorten päihteiden käyttöön puuttumisessa.

8.3.5 Työvälineen käytön jatkuminen

Ennalta ehkäisevän kyselyn käyttöä jatketaan edelleen ja koulukuraattorit pitävät sitä hyvin toimivana. Kysely todettiin toimivaksi jokaisen 7.-luokkalaisten kohdalla, vaikka heillä ei olisikaan ollut kosketusta päihteisiin. Koulukuraattorit pohtivat myös, että ennalta ehkäisevää kyselyä voisi käyttää alaluokilla 5-6.-luokkalaisille.

Kyselyä voisi käydä läpi esimerkiksi pienissä ryhmissä. Ensimmäinen sekundaaritason kyselymme nuorille jää käyttöön ja se todettiin toimivaksi jo päihteiden kanssa tekemisissä olleiden nuorten kohdalla.

Vanhemmille jaettu tietopaketti ja kysely onnistuivat ja niiden käyttöä tullaan jatkamaan siinä koulussa, missä se otettiin käyttöön. Hyvänä asiana koettiin, että tietopaketin ja kyselyn kautta vanhemmat tutustuvat myös koulukuraattorin työhön. Tietopaketti ja kysely ovat muutettavissa tarpeiden mukaan sekä niihin tulee aina päivittää uudet kouluterveyskyselyn tulokset. Koulukuraattori aikoo tulevaisuudessa siirtää kyselyn koulun sähköiseen reissuvihkoon.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähdimme tekemään opinnäytetyötämme mielenkiintoisen ja ajankohtaisen aiheen löydyttyä. Työharjoittelujaksoilla saimme yhteistyötahot kahden kunnan koulukuraattoreista. Kirjallisuutta nuorten päihteiden käytöstä löytyi mukavasti ja kiinnostus aiheeseen lisääntyi teorian ja ajankohtaisten tilastojen kautta. Halusimme heti alusta lähtien saada konkreettista aikaan emmekä enää halunneet tutkia ja pohtia jo todettua ongelmaa. Toimintatutkimus tuntui alusta asti parhaalta tutkimusmenetelmältä koulukuraattorityön kehittämiseen.

Kehitimme ensin vanhemmille suunnatun tietopaketin sekä kyselyn yhteistyötoiveista. Työtämme helpotti tässä kohtaa tosiasia, että meillä itsellä on yläasteikäisiä nuoria kotonamme. Heijastimme omia toiveitamme koulukuraattorien toiveisiin, luimme koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä teoriaa ja siltä pohjalta syntyi tietopaketti ja kysely. Huomautamme tässäkin kohtaa, että paketti lähetettiin vain toisen kunnan 7.-luokkalaisten vanhemmille. Tämä paketti osoittautui käytännönläheiseksi ja toimivaksi työvälineeksi kuraattorille. Vanhemmille suunnatun kyselyn palautusprosentti oli noin 70 ja vastaukset palautettiin nopeassa aikataulussa. Vastauksissa näkyi, että asioita oli pohdittu yhdessä nuoren kanssa. Vanhemmat toivoivat yleensä ottaen joustavaa yhteistyötä koulun ja kodin välillä. Koulukuraattorin mielestä vanhempien paketin mukana ollut kysely on kehityskelpoinen yhteistyön 'päänavausmenetelmä', jonka tarkoituksena on ottaa nuori mukaan keskusteluun. Tulevaisuudessa kuraattori jatkaa vanhemmille tarkoitettua tietopaketin käyttöä ja koki hyväksi, että se annetaan vanhemmille, kun yläasteen alkamisesta on kulunut muutama kuukausi.

Sekundaaritason päihdekysely syntyi teorian ja tilastojen pohjalta. Kartoitimme mitä päihteitä nuoret yleensä käyttävät ja seurasimme paikkakuntamme lehtiä, joissa käsiteltiin tätä ongelmaa. Tarkoitus oli tehdä kyselystä heti ennalta ehkäisevä, mutta kuraattorien kokemusten myötä huomasimme, että lomake ei kaikille nuorille käy kysymysten suoruden vuoksi. Kyselyä kokeiltiin tässä vaiheessa muutamalle nuorelle, joiden kohdalla huoli päihteiden käytöstä oli

herännyt. Toimintatutkimukseen liittyy kuitenkin aina toiminnan reflektointi työn ollessa käynnissä, joten kuraattoreilta tullut palaute oli ensiarvoisen tärkeää, jotta saimme aikaan uuden, ennalta ehkäisevän kyselyn.

Myös epäonnistumiset voivat tuottaa arvokasta tietoa ja pieleen menneen kokeilun rehellinen raportointi voi auttaa tutkijaa tai lukijaa toimimaan entistä paremmin. Periaatteen mukaan hyvä tutkimus ei siis aina ole vain 'onnistunut' tutkimus, vaan ydin on siinä, että tutkija kuvaa käytännön ja kehittämisprojektin vahvuudet ja heikkoudet totuudenmukaisesti. (Heikkinen & Syrjälä 2008, 155 – 157.)

Sekundaaritason kysely jää työvälineeksi, jonka avulla voidaan kartoitusta tehdä jo huolen herättyä nuoren kohdalla. Tavoittemme oli siis kehittää ennalta ehkäisevään päihdetyöhön kysely ja kuraattorit toivat esiin asioita, joita siinä olisi hyvä käsitellä. Kylmäsen (2005, 9-10) mukaan ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka avulla ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä vaikuttamalla esimerkiksi päihteisiin liittyviin asenteisiin ja ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin. Halusimme kehittää kyselystä juuri tällaisen asenteisiin vaikuttavan ja keskustelua synnyttävän työvälineen. Tavoittemme oli, että koulukuraattorit tapaavat yläasteen aloittavat nuoret yksitellen heti ensimmäisen lukukauden aikana. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, koska toisen kuraattorin sairausloma keskeytti kyselyt ja työhön palaamisen jälkeen vie aina oman aikansa, kun keskittyy akuutteihin asioihin.

Koulukuraattoreiden mielestä kyselyn avulla syntyi hyvin keskustelua nuorten päihdetietoudesta ja päihteisiin liittyvistä asenteista. Kuraattorit ehdivät joululomaan mennessä tehdä kyselyn noin 40 nuorelle ja heidän kokemusten mukaan oppilaat suhtautuivat ja vastasivat kyselyyn asiallisesti. Koulukuraattoreiden mielestä kyselylomake on neutraali ja helposti toteutettava. Sen avulla nuori pohti omia asenteitaan rehellisesti ja mietti esimerkiksi tilannetta, jossa kieltäytyy tarjotuista päihteistä. Kuraattoreiden mielestä kysely ei ole perusvalistusta päihteistä vaan perehtymistä nuoren omiin, todellisiin ajatuksiin. Kyselyn voi toteuttaa monella tavalla. Toinen kuraattoreista näki sopivaksi, että nuori saa itse rauhassa vastata kysymyksiin ja vastauksista keskusteltiin yhdessä. Toinen taas koki, että hän keskustelee ja kirjaa itse samalla nuoren ajatukset

kyselyyn. Kyselyn tukena on mahdollista myös käyttää aiemmin mainitsemaamme kuraattorin käytössä olevia työvälineitä.

Koulukuraattorit huomasivat kyselyjä tehdessä, että osa 7.-luokkalaisista oli jo kokeillut päihteitä. Tämän vuoksi Taharon-työväline voisi olla siirrettävissä jo ala-asteelle 5 – 6.-luokkalaisille. Työmme tarkoitus oli vaikuttaa nuorten asenteisiin päihteitä kohtaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ala-asteella aloitettava päihdevalistus ei siis olisi kokemustemme mukaan liian aikaista. Työvälinettämme voidaan edelleen kehittää ja kysymyksiä muokata käyttötarkoituksen mukaan ja tämä mahdollistaa myös Taharon-työvälineen siirtämisen muille paikkakunnille.

10 POHDINTA

Mielestämme on hyvä pysähtyä miettimään miksi vastuu nuorten päihteiden käyttöön puuttumisella olisi kouluilla. Koululla on kuitenkin suuri merkitys nuorelle muun muassa sosiaalisen ympäristön tarjoajana. Jos sukset menevät ristiin nuoren ja hänen vanhempiansa välillä, kuten monesti murrosiässä käy, silloin koululta löytyisi henkilö, jolle nuori voi ajatuksensa purkaa. Näemme koulukuraattorin tehtävän tässä yhteydessä tärkeäksi ja siksi kuraattorien määrää tulisi mielestämme lisätä kouluissa.

Huomasimme opinnäytetyötämme tehdessä, että kuraattorin työn suurimpiin haasteisiin kuuluu ajan puute. Oppilaita ja kouluja on liian monta yhtä kuraattoria kohti ja raskaimmat ongelmatapaukset vaativat kohtuuttomankin paljon aikaa. Mielestämme ajan lisääminen kuraattorille toisi mahdollisuuden ohjata pienryhmiä ja toteuttaa yksilöllisempää ohjausta.

Luottamuksellisen suhteen luominen nuoreen on mielestämme tärkeää. Nuoren luottamuksen saaminen ja toisaalta sen pitäminen vaatii koulukuraattorilta sekä ammatillisuutta että työhön sopivia luonteenpiirteitä, kuten ymmärrystä nuoria ja nuorisokulttuuria kohtaan, aitoutta sekä huumorintajua. Tähän opinnäytetyöhön osallistuneet koulukuraattorit omaavat mielestämme juuri näitä piirteitä ja ovat lisäksi aidosti kiinnostuneita kehittämään työtään uusien haasteiden edessä.

Mielestämme kodin ja koulun yhteistyö vaatii eri osapuolten sitoutumista ja aikaa. Olemme huomanneet, että vanhempainillat keräävät usein vain murto-osan nuorten vanhemmista ja se varmasti osaltaan vaikeuttaa yhteistyön syntymistä. Tärkeänä koimme löytää uusia muotoja kodin ja koulun yhteistyön kehittämiseen ja toteutukseen. Kouluissamme on nyt käytössä sähköinen reissuvihko, joka tulee antamaan vanhemmille sekä koulun henkilökunnalle mahdollisuuden reaaliaikaiseen yhteyden pitoon. Tulevaisuudessa Taharon-työvälineen vanhempien osio voidaan siirtää tähän sähköiseen reissuvihkoon.

Mielestämme nuorisotyö voisi olla mukana enemmän myös nuoren koulumaailmassa, koska vapaa-aikana se ei tavoita kaikkia nuoria. Urheiluseurat, seurakunta, yhdistykset ja nuorisotoimi voisivat yhdistää voimansa tehokkaammin ja miettiä keinoja kunnassa oleviin nuorten ongelmiin; on se sitten päihteiden liikakäyttöä tai vapaa-ajan viettoon liittyvää. Kerhotoiminnan lisääminen koulupäivään toisi tähän mahdollisuuden. Kodin, koulun ja nuorisotyön yhteistyöllä voidaan luoda uusia mahdollisuuksia vapaa-ajanvietolle ilman päihteitä. Koulun pitäisi mielestämme myös antaa nuorten vapaa-ajan sektoreille tilaisuus osallistua koulun toimintaan.

Koulukuraattorin työ on monialaista ja vaatii tekijältään laajaa tietämystä sekä jatkuvaa kouluttautumista ja tämän vuoksi näkisimme sosionomin (AMK) tässä työssä. Nuorten päihteiden käytön ennalta ehkäisemiseksi tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja sen kehittämistä eikä nuoren vanhempia kannata unohtaa. Kontrolliyhteiskuntaa emme halua lähteä rakentamaan. On myös hyväksyttävä, että joskus nuoret voivat päihteitä kokeilla ja se on osa nuorisokulttuuria. Tarkoitus meillä tässä opinnäytetyössämme oli herätellä nuoria ja heidän vanhempia miettimään – jopa yhdessä – asennettaan päihteisiin ja liikakäytöstä aiheutuviin ongelmiin.

Opinnäytetyöprosessimme oli vaihteleva kuten varmasti monilla aikuisiän opiskelijoilla, jotka yhdistävät opiskelun, työn ja perhe-elämän. Toimintatutkimus koitui haasteeksi, kun aloimme yhdistää teoriaa, käytännöstä tulevaa tietoa sekä toimintatutkimuksen ideologiaa. Välillä pohdimme, että laadullisella tutkimusmenetelmällä olisimme voineet tutkia esimerkiksi nuorison päihdetottumuksia tai koulukuraattorin työtä. Halusimme kuitenkin alusta lähtien saada aikaan jotain konkreettista ja tarpeellista nuorten päihdeongelmiin liittyen.

Opinnäytetyöprosessimme kesti lähes vuoden alkaen ajatusten vaihdosta teemaan liittyen. Yhteistä aikaa opinnäytetyön tekemiseen oli mielestämme helppo löytää. Otimme riskin, kun lähdimme tekemään opinnäytetyötä yhdessä, koska työtapamme ja luonteemme ovat erilaiset. Huomasimme kuitenkin, että onnistuimme täydentämään ja motivoimaan toisiamme. Tutkimukseen osallistuneet koulukuraattorit olivat hyvin kiireisiä, mutta jotenkin he aina löysivät

meille aikaa ja jakoivat ajatuksiaan meidän kanssa säännöllisesti. Haluammekin osoittaa heille suuret kiitokset työhömmme osallistumisesta. Kiitämme myös muita työssämme tukijoina ja kannustajina olleita, varsinkin perheitämme. Taharon-työväline tulee jäämään kuraattorien käyttöön opinnäytetyöemme jälkeenkin ja olemme siitä enemmän kuin tyytyväisiä. Tavoitteemme täyttyi eli kehitimme uuden työvälineen, joka kattaa kodin ja koulun yhteistyön sekä nuorten päihteiden käyttöön puuttumisen.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, T., Marttunen, M. & Pelkonen, M. 2003. Nuorten päihdehäiriöiden varhaistunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. [Verkkojulkaisu]. Kansanterveyslaitos, Mielen terveyden ja alkoholitutkimuksen osasto, HUS/HYKS, Peijaksen sairaala, psykiatrian tulosyksikkö, Nuorisopsykiatrian vastuualue. [Viitattu 4.1.10] Saatavana: http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/ohjeet_ja_suosituksset/paihdehairiot.pdf
- Ekebon, U-M., Helin, M. & Tulusto, R. 2000. Satayksi kouluongelmaa – opettajan käsikirja. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Engeström, Y. 1987. Learning by Expanding: An activity theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta konsultit.
- Engeström, Y. 1995. Kehittävä työntutkimus: Perusteita, tuloksia ja haasteita. Helsinki: Painatuskeskus.
- Espad-koululaiskysely vuosina 1995, 1999, 2003. Päivitetty 17.2.2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 5.1.10]. Saatavana: <http://info.stakes.fi/pelihaitat/FI/rahapelaaminen/espada.htm>
- Furman, B. & Ahola, T. 2007. Onnistuminen on joukkuelaji. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.
- Harju, S. 2009. Sosiaalijohtaja. Töysän kunta. Haastattelu 8.5.2009.
- Hautamäki, R-M. 2007-2008. Nuorten tupakan ja alkoholin käyttöön vaikuttaminen – Akateeminen terveyskeskushanke 2007-2008. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Kilpisen koulu. [4.1.10]. Saatavana: http://www.helsinki.fi/akateeminenterveyskeskus/dokumentit/tuotokset/koukku/Nuorten_tupakan_ja_alkoholin_kayttoon_vaikuttaminen_jyvas_kyla.ppt#256,1,Nuorten_tupakan_ja_alkoholin_kayttoon_vaikuttaminen
- Heikkinen, H. L. T. 2008. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3.p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.
- Heikkinen, H. L. T., Kontinen, T. & Häkkinen, P. 2008. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa: H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3.p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 39–76.

- Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski T. 2008. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa: H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3.p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.
- Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. 2008. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa: H. L. T. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3.p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.
- Helminen, J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? – Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa: J. Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee – sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–36.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huoponen, K., Peltonen, H., Mustalampi, S. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2001. Päihteiden käytön ehkäisy – opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Helsinki: Stakes, Opetushallitus ja Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Honkanen, E & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Joronen, K. 2006. Perhe – nuoren elämän turva, uhka ja mahdollisuus. Teoksessa: J. Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee – sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 37–59.
- Jäsenyhdistys Talentia – ammatit ja kelpoisuudet. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 15.2.10]. Saatavana: <http://www.talentia.fi/index.php?id=448&q=koulukuraattori>
- Jäsenyhdistys Talentia – koulukuraattorit. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Tehtäväkuvaus. [Viitattu 28.5.09]. Saatavana: <http://www.talentia.fi/koulukuraattorit/index.php?m=1&id=1984>
- Kartoitus AUDIT-testillä. Julkaistu 12.2.2008. Alkoholineuvonnan opas. Päihdelinkki. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 4.1.10]. Saatavana: <http://www.paihdelinkki.fi/alkoholineuvonnan-opas/kartoitus-audit-testilla>
- Kehittävän työntutkimuksen käsitteet. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Muutoksen tekijät – toimintakonseptin kehittäjien oppimisverkosto. [Viitattu 3.10.09]. Saatavana: <http://www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=149>
- Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus – kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

- Kylmänen, P. 2005. Kun kaikki muutkin: Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki.
- L 17.1.1986/41. Päihdehuoltolaki.
- L 19.11.1982/828. Raittiustyölaki.
- L 13.8.1976/693. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi.
- Lappalainen-Lehto, R., Romu, M-L. & Taskinen, M. 2008. Haasteena päihteet – ammatillisen päihdetyön perusteita. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Lehtinen, T. & Lehtinen, I. 2007. Mikä mättää – murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Lämsä, A-L. & Takala, S. 2009. Ratkaisukeskeinen työote nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa: A-L. Lämsä (toim.). Mun on paha olla – näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 191–195.
- Matinlompolo, U. 2007. Auttajan apuvälineet – vanhemmuus ei ole ammatti. Teoksessa: K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää – nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 104–117.
- Mielestään selvä – Alavuden, Kuortaneen, Soinin, Töysän ja Ähtärin päihde- ja mielenterveysstrategia 2009–2012.
- Muhonen, K. 1999. Koulukuraattoriksi kasvaminen. Teoksessa: A. Wallin (toim.) Koulukuraattori arkityössään – koulun sosiaalityön asiantuntijaohjelman lopputyöjulkaisu. Tampere: TYT Julkaisusarja A 2/99, 144–157.
- Mäkelä-Rönholm, M. 2006. Kokemuksia koulusta. Teoksessa: E. Hermanson & R. Martsola (toim.) Aikuinen vanhemmuus – katoavan kasvatuksen jäljillä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 49–63.
- Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana – erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. 2.painos. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Nelosen uutiset 16.5.2009 klo 18.45.
- Nuoren elämäntilanteen arviointi BARO-menetelmällä. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu]. Pohjanmaa-hanke. [Viitattu 7.1.2010]. Saatavana: <http://www.pohjanmaahanke.fi/Default.aspx?id=611716>

Nuoret ja alkoholi. 2009. Alkon esite. Erweko/2009.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn kaivataan järeämpää otetta. Ilkka 18.2.2009, 18.

Nuorten tupakoinnin väheneminen pysähtynyt, nuuskan ja alkoholin käyttö nousussa. 14.12.2009. [Verkkosivusto]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, tiedote 444/2009. [Viitattu 8.1.2010]. Saatavana: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1478171>

On aika ottaa vastuu nuorista. Hyssyttelyn ja muualle katsomisen aika on ohi Ähtärissä. 2009. Uutisnuotta 6.5.2009, 3.

Orjasniemi, T. 2007. Vapaan alkoholin sukupolvi. Teoksessa: K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää – nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 73–87.

Pesonen, A-L. 2006. Kouluyhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä – yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa: J. Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee – sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 79–90.

Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. [Verkkosivusto]. [Viitattu 9.5.2009] Saatavissa: <http://www.pesapuu.org/>

Pikatieto – alkoholi. Julkaistu 17.02.06. [Verkkosivusto]. Päihdelinkki. [Viitattu 10.1.2010]. Saatavana: <http://www.paihdelinkki.fi/pikatieto/?c=Alkoholi>

Pirkanen, M. 2008. 15.10.08. Varhaisen puuttumisen malli nuorten päihitteettömyyden edistämiseksi – toimintaohjeita 2008. [Verkkosivusto]. Kuopio. [Viitattu 4.1.10]. Saatavana: http://www.sastamalankaupunki.fi/sastamala/liitetiedostot/editori_materiaali/4322.pdf

Puustinen, U. 2009. Koulukuraattori kamppaa ongelmat. Motiivi (10), 26–29.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2009 – alkoholi ja huumeet. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 8.1.2010]. Saatavana: <http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/paihde/Paihdetilastollinen2009.pdf>

Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Kirja/Oy Yliopistokustannus.

Riipinen, T. 2009. Luento: Nuorten päihdeongelmiin puuttuminen. Töysän yläaste 7.12.2009.

Roivainen, I. 2009. Nuoruus kannattaa muistaa. Aamulehti – su ihmiset 3.1.2010, 20.

- Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö: Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2004. *Hirveesti tekijänsä näköistä* - koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia – koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa: L. Kurki, E. Nivala & P. Sipilä-Lähdekorpi. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, 11–37.
- Skinner, H., Maley, O., Smith, L., Chirrey, S. & Morrison, M. 2001. New frontiers – using the Internet to engage teens in substance abuse prevention and treatment. In: P.M Monti, S.M Colby & T.A. O’Leary (ed.) Adolescents, Alcohol, and Substance Abuse – reaching teens through brief interventions. New York: The Guilford Press, 297–318.
- Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto. 2001.
- Svedbom, J. 2005. Kohti ongelmaperustaista oppimista – esimerkkejä terveystieteen didaktiikasta. Teoksessa: H. Peltonen & L. Kannas (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Svenström, J. Alkoholi vie yhä useamman nuoren sairaalahoitoon. Ilkka 17.1.2010, 2.
- Tanninen, T. 1999. Verkostot koulun sosiaalityössä. Teoksessa: A. Wallin (toim.) Koulukuraattori arkityössään – koulun sosiaalityön asiantuntijaohjelman lopputyöjulkaisu. Tampere: TYT Julkaisusarja A 2/99, 116–128.
- Veivo-Lempinen, L. 2009. Nuoren aito kohtaaminen. Teoksessa: A-L. Lämsä (toim.) Mun on paha olla – näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 197–213.
- Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Viljamaa, J. 2008. Anna lapsen onnistua. Helsinki: Gummerus.

LIITTEET

Liite 1: Alkukartoitus

Hei

Olemme aikuisopiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja tavoitteena on sosionomin tutkinto noin vuoden kuluttua. Teemme opinnäytetyömme koulukuraattorin työmenetelmien kehittämiseen liittyen. Teemme opinnäytetyön koulukuraattorien toiveesta ja yhteistyössä heidän kanssaan.

Nyt toivoisimme teiltä vastauksia muutama kysymykseen näin tutkimuksen alkuvaiheessa. Haluamme korostaa tutkimukseen liittyvää salassapitovelvollisuutta ja tutkimuseettisiä periaatteita. Opinnäytetyön lopullisessa muodossa ei ole tarkoitus eritellä kuraattorin työtä vaan haluamme kehittää työmenetelmiä yleisellä tasolla.

Kysymykset ovat:

1. Mitä ongelmia/haasteita näet nuorilla olevan tänä päivänä?
2. Tunnetko koulukuraattorin käyttämiä työmenetelmiä?
3. Mitä asioita kehittäisit kuraattorin työssä?
4. Miten yhteistyö kuraattorin kanssa on mielestäsi sujunut?

Kiitos jo etukäteen!!

t. Merja Koskiranta ja
Pia Ala-Mutka

Liite 2: Vanhemmille lähetettävä tietopaketti + kysely (yhteensä 4 sivua)

Yläkouluun siirtyminen

on varsin suuri muutos koululaisen arjessa. Peruskoulun aikana nuoren on ajateltava elämää koulun jälkeen. Nuoreen kohdistuvat vaatimukset ovat kasvaneet eri elämänalueilla.

Nuoruusiässä korostuu kavereiden merkitys. Huolien ja murheiden jakaminen kavereiden kanssa on tärkeää. Kodista ja vanhemmista irrottautuminen kuuluu murrosikään, mutta jos kotona ei viihdytä ollenkaan, pitäisi asiasta huolestua. Rajojen asettaminen ja nuoren asioista välittäminen on tärkeää. Riidat ja mielialan vaihtelut kuuluvat normaaliin arkeen nuoren kanssa.

Kodin, koulun ja yksityisen elämänpiirin tiivis vuorovaikutus tukee nuoren kehitystä. Parhaimmassa tapauksessa jokaiseen niistä sisältyy voimavaratekijöitä, kuten hyvä huolenpito kotona, nuoren kehitystä tukeva opettaja koulussa, rakentavaan ajankäyttöön suuntaavat ystävät ja harrastukset sekä terveystottumusten omaksuminen.

Nuorten oireilu ilmenee usein koulukiusaamisena, levottomuutena, psyykkisinä oireina, erilaisena häiriökäyttäytymisenä, päihteiden käyttönä, huumekekeiluina, väkivaltana ja sopeutumisongelmina. Nuoria pystytään kuitenkin auttamaan. Koulun luonnollinen yhteydenpito koteihin ja toisin päin on monessa tilanteessa paras keino pitää huolta nuoresta. Koulussamme toimii oppilashuoltoryhmä. Siihen kuuluu rehtori, kuraattori, oppilaanohjaaja, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi ja tarvittaessa kutsutaan muita nuoren elämän asiantuntijoita. Yhteistyössä eri työntekijöiden kanssa käsitellään nuorten asioita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilashuoltoryhmän tehtävänä on varmistaa, että nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut. Oleellista on puhuminen asioista avoimesti. Tiedonkulku on nuoren auttamisessa olennainen asia.

Kouluterveyskyselyn tulokset paikkakunnittain

On luonnollisesti vaikeaa erottaa murrosiän normaalit muutokset päihteiden kokeilusta johtuvista. Sinä vanhempana, olet paras asiantuntija oman lapsesi kohdalla. Kukaan muu ei tunne häntä paremmin kuin sinä. Seuraavassa muutamia varoitusmerkkejä, joiden ilmetessä keskustele nuoren kanssa avoimesti asioista.

- aamulla vaikeuksia herätä kouluun ja koulupinnaus
- koulumenestys heikentyy huolestuttavasti
- vaikea saada kontaktia ja aina jonnekin menossa
- huolimaton omasta ulkonäöstä
- uusia kavereita ja samanaikaisesti vanhat kaverit häviävät
- salailu
- uudet ihanteet ja uusia ajattelutapoja
- rahaa kuluu liian paljon ja mahdollisesti tavaraa alkaa hävitä kotoa
- mielialan jatkuvat vaihtelut
- levotonta nukkumista ja painajaisunet
- koululta, nuorisotilalta tai poliisilta tulee yhteydenottoja
- rikokset

MIHIN VOIT OTTAA YHTEYTTÄ ONGELMATILANTEISSA?

- Seuraavat tahot ovat vaitiolovelvollisia, joten heidän puoleen voi kääntyä luottamuksellisesti:
 - **Luokanvalvoja**
 - **Koulukuraattori**
 - **Kouluterveydenhuolto**
 - **Perheneuvola**
 - **Sosiaalityöntekijä**
 - **Vanhempainpuhelin ja – netti** www.mll.fi

OIKEUKSIA JA VELVOLLISUUKSIA

Nuoret elävät ainutlaatuista vaihetta elämässään. He eivät ole enää lapsia, mutta sopeutuminen yhteiskuntaan ja täysivaltaiseen aikuisuuteen on vielä kesken.

Virallisesti nuori on täysi-ikäinen aikuinen 18-vuotiaana. Vanhempien osallisuus ja vastuu korostuvat sitä enemmän, mitä nuoremasta henkilöstä on kysymys. Oikeuksia ja velvollisuuksia nuorelle kertyy vähitellen..

Tässä muutamia esimerkkejä:

Rikosoikeudellinen vastuu 15 v (korvausvelvollisuus alle 15v)

Oikeus rajoitettuun työntekoon 14 v.

Työsopimuksen teko-oikeus 15 v.

Nuori työntekijä alle 18 v.

Lapsi lastensuojelulain mukaan alle 18 v.

A1-ajokortti 16 v.

Tupakkalaki 18 v.

Rajattu alkoholinosto-oikeus 18 v.

- myynti ja välittäminen alle 18v on RIKOS

KYSELY VANHEMMILLE KOULUN JA KODIN YHTEISTYÖN TUEKSI

Nimi _____ Puh. _____

1. Oletteko kotona keskustelleet yläasteelle siirtymiseen liittyvistä tuntemuksista nuoren kanssa?

2. Onko yläasteelle siirtymisessä herännyt kysymyksiä?

3. Haluatteko keskustella mahdollisista kysymyksistänne ja toivotteko koulukuraattorin yhteydenottoa?

4. Mitä toivoisitte koulun ja kodin yhteistyöltä?

Palauttakaa kysely mukana olevalla palautuskuorella

Kiitos!

Liite 3: Koulukuraattorille kehitetty 1. kysely (sekundaaritaso)

KYSELY PÄIHTEIDEN KÄYTÖSTÄ

1. Mitä päihteitä käytät tai olet kokeillut?

Tupakka___ alkoholi___ nuuska___
 kannabis___ ekstaasi___ lääkkeet___

2. Minkä ikäisenä käytit mainitsemaasi päihdettä/päihteitä ensimmäisen kerran?

3. Kuinka usein?

kerran viikossa _____ pari kertaa viikossa _____
 3 kertaa tai enemmän viikossa___ kerran kuukaudessa _____
 pari kertaa kuukaudessa _____ pari kertaa vuodessa _____

4. Kenen kanssa käytät päihteitä? _____

5. Millainen olet päihtyneenä? _____

6. Oletko koskaan joutunut hankaluuksiin käyttäessäsi päihteitä? _____
 Kerro minkälaisiin? _____

7. Juovatko vanhempasi tai toinen heistä?

Ei juuri lainkaan___ harvoin___ ei ollenkaan___
 häiritsevän paljon___ en tiedä___

8. Miten suhtaudut vanhempiesi alkoholin käyttöön? _____

9. Miten vanhempasi suhtautuvat päihteiden käyttöösi? _____

10. Miten suhtautuisit omien lastesi päihteiden käyttöön? _____

11. Miten elämäsi muuttuisi, jos et käyttäisi päihteitä? _____

12. Pohdi syitä siihen miksi haluat käyttää päihteitä? _____

13. Haluaisitko lopettaa päihteiden käytön? _____

Liite 4: Koulukuraattorille kehitetty 2. kysely (ennalta ehkäisevä)Ennaltaehkäisevä kysely päihteiden käytöstä nuorille (7-luokkalaisille)

Mitä ovat päihteet mielestäsi? Mitä niihin kuuluu?

Minkälaisia ajatuksia sinulle on jäänyt mieleen koulussa puhutuista asioista liittyen päihteisiin? (terveyskasvatus)

Onko mielestäsi päihteistä puhuttu liian vähän koulussa? Liikaa? Sopivasti?

Onko kotona puhuttu päihteistä ja niiden käytön vaaroista?

Minkälaisia ongelmia voisi mahdollisesti syntyä, jos käyttäisit päihteitä? (Kysyjä voi johdatella... ongelmat voivat liittyä vanhempiin, ystäviin, koulutyöhön, harrastuksiin, rahan kulutukseen tai ihan mihin vaan...)

- alkoholista syntyviä ongelmia:
- tupakasta syntyviä ongelmia:

Oletko nähnyt tai kuullut jonkun tutun kaverin käyttäneen alkoholia tai tupakkaa (nimiä ei tarvitse kertoa)?

onko kaverille tullut jotain ongelmia niiden käytöstä (kotona, koulussa)?

Miksi nuoret mielestäsi kokeilevat/käyttävät päihteitä? Minkälaisissa tilanteissa?

Voiko sanoa EI, jos kaveri/ystävä tms. tarjoaa alkoholia tai tupakkaa?